

Regionale
Obserwatorium
Procesu Transformacji

GIG Państwowy
Instytut
Badawczy

BILANS STRATEGICZNY
dla priorytetów sprawiedliwej
transformacji
dla województwa śląskiego

AUTORZY

redakcja dr Sylwia Jarosławska-Sobór

mgr Piotr Hetmańczyk

dr inż. Aleksandra Koteras

dr inż. Mariusz Kruczek

dr Ryszard Marszowski

mgr Anna Pilch

mgr inż. Elżbieta Uszok

Opracowanie graficzne

mgr inż. Małgorzata Grabowska

SPIS TREŚCI

1. Wprowadzenie	4
1.1. Cel dokumentu	4
1.2. Zakres bilansu strategicznego.....	5
1.3. Metodologia opracowania Bilansu Strategicznego	6
2. Uwarunkowania polityki rozwoju - ramy odniesienia	7
2.1. Dokumenty międzynarodowe, w tym europejskie	7
2.2. Dokumenty krajowe	12
2.3. Dokumenty regionalne	14
2.4. Podsumowanie	15
3. Analiza SWOT – matryca wynikowa badań zrealizowanych przez GIG i ZZG	19
3.1. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru społeczeństwo.....	19
3.2. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru gospodarka.....	24
3.3. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru środowisko	29
4. Aktualność celów Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w odniesieniu do analizy SWOT	33
4.1. Cele Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030	33
4.2. Matryca wynikowa analizy SWOT w kontekście celów operacyjnych TPST w odniesieniu mocnych i słabych stron	46
4.3. Ocena aktualności celów i kierunków działania transformacji społeczno-gospodarczej regionu w kontekście szans i zagrożeń analizy wynikowej SWOT.....	64
5. Podsumowanie i rekomendacje.....	79
5.1. Ocena szans i zagrożeń - wnioski wynikające z bilansu strategicznego	79
5.2. Rekomendacje kluczowe dla priorytetów sprawiedliwej transformacji dla województwa śląskiego - kierunki działania.....	81
6. Spis rysunków	114
7. Spis tabel.....	114
8. Załączniki	114

1. Wprowadzenie

W związku z wyznaczonym długofalowym celem neutralności klimatycznej przyjętym przez Unię Europejską do 2050 r. województwo śląskie stoi przed ogromnym wyzwaniem przeprowadzenia sprawiedliwej transformacji, która będzie wymagać zmian na poziomie społecznym, gospodarczym i środowiskowym.

Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego wspólnie z partnerami: Głównym Instytutem Górnictwa – Państwowym Instytutem Badawczym (GIG-PIB), Górnictwą Izbą Przemysłowo-Handlową i Związkiem Zawodowym Górników w Polsce (ZZG) w latach 2022-2023 realizował projekt pn. Regionalne Obserwatorium Procesu Transformacji (ROPT), współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2014-2020, w ramach Osi Priorytetowej I Nowoczesna gospodarka, Działanie 1.4. Wsparcie ekosystemu innowacji, Poddziałanie 1.4.3. Zarządzanie i wdrażanie regionalnego ekosystemu innowacji województwa śląskiego - transformacja regionu. Jego celem jest gromadzenie i rozpowszechnianie wiedzy na temat procesów społeczno-gospodarczych zachodzących w regionie.

Niniejszy Bilans Strategiczny dla priorytetów sprawiedliwej transformacji dla województwa śląskiego został opracowany w ramach projektu ROPT.

1.1. Cel dokumentu

Bilans Strategiczny dla priorytetów (celów i kierunków) sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego stanowi podsumowanie wyników badań zrealizowanych w ramach projektu, zarówno przez partnera naukowo-badawczego, jakim jest GIG-PIB, jak i partnera społecznego - ZZG.

Celem Bilansu jest analityczne przedstawienie wyników badań w kontekście celów Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 (dalej: TPST).

W części ogólnej odnosi się do analizy dokumentów strategicznych, szczególnie do Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, w części szczegółowej (analiza SWOT) odnosi się do wyników badań zrealizowanych przez GIG-PIB i ZZG.

1.2. Zakres bilansu strategicznego

Badania społeczne projektu ROPT zrealizowane zostały w latach 2022-2023 i dotyczyły 8 obszarów tematycznych:

I. Obszary zrealizowane przez ZZG:

1. Oczekiwania pracowników kopalń i firm okołogórniczych wobec oferty outplacementowej w związku z planowaną dekarbonizacją;
2. Wizja i plany głównych interesariuszy wobec wyzwań dekarbonizacji regionu;
3. Rola liderów związkowych w procesie zmian wyznaczonych przez transformację polskiego górnictwa;
4. Postawy pracowników kopalń i firm okołogórniczych wobec zmian ich aktywności i kariery zawodowej.

II. Obszary zrealizowane przez GIG-PIB:

5. Przewidywanie przyszłych umiejętności a wewnętrzny potencjał przedsiębiorców;
6. Wpływ zamknięcia zakładów górniczych na lokalne otoczenie m.in. przedsiębiorców, rynek pracy;
7. Włączanie interesariuszy w dialog społeczny w procesie zamykania zakładu górnictwa w celu zmniejszenia możliwości występowania konfliktów społecznych;
8. Przewidywanie i łagodzenie możliwości wystąpienia negatywnych skutków społecznych związanych z procesem zamykania kopalń i ochrony pracowników przed zwolnieniem.

Badania ROPT odnoszą się do obszarów ważnych dla procesu transformacji, tzn. w przypadku GIG-PIB: edukacji, kształcenia ustawicznego, rynku pracy, prowadzenia dialogu społecznego i łagodzenia konfliktów społecznych; w przypadku ZZG: rynku pracy, zarządzania zasobami

ludzkimi, ouplacementu, re-skillingu i roli związków zawodowych. Obszary te mieszczą się w większych zakresach dotyczących gospodarki i społeczeństwa, w mniejszym zakresie - środowiska.

Badania zrealizowane w ramach projektu ROPT objęły następujące grupy interesariuszy procesu transformacji: pracowników zakładów górniczych i okołogórniczych, przedsiębiorców i pracodawców, liderów związków zawodowych sektora wydobywczego, przedstawicieli samorządów lokalnych i ich jednostek organizacyjnych, reprezentantów organizacji pracodawców, pracowników, samorządów gospodarczych, instytucji otoczenia biznesu oraz przedstawicieli organizacji pozarządowych.

1.3. Metodologia opracowania Bilansu Strategicznego

Narzędziem wykorzystanym do opracowania Bilansu Strategicznego jest analiza SWOT w trzech obszarach: gospodarczym, społecznym i środowiskowym, zgodnych z obszarami TPST.

Analiza SWOT jest jednym z kluczowych narzędzi metod analizy strategicznej, badającej zarówno otoczenie, jak również sytuację wewnętrzną. Nazwa metody jest akronimem od słów: Strengths – mocne strony, Weaknesses – słabe strony, Opportunities – szanse w otoczeniu, Threats – zagrożenia w otoczeniu.

Analizę SWOT cechuje przede wszystkim wszechstronność i prostota, która pomaga w ocenie analizowanych czynników i umożliwia pełniejsze zrozumienie jej sytuacji w otoczeniu, w tym przypadku w otoczeniu społeczno-gospodarczym. Dlatego też analiza SWOT bardzo często stanowi podstawę dla procesu planowania strategicznego i stanowi cenne narzędzie, które pozwala lepiej zrozumieć otoczenie i podejmować świadome decyzje strategiczne.

W niniejszym opracowaniu, w pierwszej części, analiza SWOT dotyczy wyników badań społecznych zrealizowanych przez GIG-PIB i ZZG. W drugiej części wyniki analizy SWOT ujęto w odniesieniu do 10 celów operacyjnych TPST WSL 2030¹, którymi są:

1. Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych;

¹ https://transformacja.slaskie.pl/images/Dokumenty/1671795834_za_C5_82.-3---matryca-logiki-interwencji.pdf

2. Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych;
3. Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych;
4. Zbilansowana energetyka rozproszona podregionów górniczych;
5. Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne;
6. Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych;
7. Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych;
8. Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych;
9. Kompleksowy system wsparcia społecznego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych;
10. Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych.

Analiza ta przedstawiona jest w formie dwóch matryc wynikowych analizy SWOT w kontekście celów operacyjnych TPST: w odniesieniu do mocnych i słabych stron oraz w odniesieniu do szans i zagrożeń. Dla każdego z celów uwzględnione zostały komentarze w postaci analizy rozbieżności, wynikającej z przestudiowania uzyskanych wyników badań GIG-PIB i ZZG.

2. Uwarunkowania polityki rozwoju - ramy odniesienia

2.1. Dokumenty międzynarodowe, w tym europejskie

Problemy wyczerpywania się zasobów i nadprodukcji zanieczyszczeń, jak i postępujące globalne zmiany klimatyczne spowodowały, że Unia Europejska opracowała polityki i strategię, które następnie przeniesione na poziom krajów członkowskich i regionów, stanowią podwaliny procesu transformacji. Regiony węglowe, niegdyś kluczowe dla europejskiego przemysłu, obecnie stają przed ogromnym wyzwaniem związanym z transformacją. W szczególności województwo śląskie, będące jednym z największych

regionów węglowych Europy, musi zmierzyć się z szeregiem wyzwań społecznych, gospodarczych i środowiskowo-przestrzennych. Wśród szeregu dokumentów z zakresu polityki klimatyczno-energetycznej Unii Europejskiej, które wskazują na działania dynamizujące transformację wskazać należy na te, w których kwestie energetyki, a w szczególności konieczność dywersyfikacji źródeł energii i jej oszczędności są szczególnie ważne – mowa tutaj o **Białej Księdze. Adaptacja do zmian klimatu: europejskie ramy działania**² oraz **strategii Europa 2020. Strategię na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu**³. W dokumentach tych akcentuje się kierunki działań w walce ze zmianami klimatu oraz adaptacji zmierzającej do zwalczania i ograniczania skutków tych zmian. Wskazano nawet konkretny oczekiwany cel dotyczący redukcji gazów cieplarnianych - o 20% w stosunku do poziomu emisji z 1990 r. oraz konieczność osiągnięcia 20% udziału energii ze źródeł odnawialnych. W kontekście tych dwóch dokumentów należy przywołać również **Zieloną Księgę. Ramy polityki w zakresie klimatu i energii do roku 2030**, która nakreśla drogę do osiągnięcia celów klimatycznych do 2030 roku. Dla regionów Europy, w tym w szczególności uzależnionych od paliw kopalnych zapisane w niej cele oznaczają konieczność przekształcenia sektorów energetycznych i przemysłowych. Transformacja ta, choć kluczowa dla ochrony klimatu, musi być równocześnie dostosowana do realiów ekonomicznych i społecznych regionów. Ujęte w **Zielonej Księdze** postulaty wzmocnione zostały przez **Rezolucję Parlamentu Europejskiego w sprawie Europy efektywnie korzystającej z zasobów**, gdzie podkreślono konieczność zwiększenia wydajności gospodarczej przy jednoczesnym zmniejszeniu zużycia zasobów.

Konkretyzację celów i działań UE w zakresie polityki klimatycznej i powiązanej z nią transformacji przyniósł rok 2015, kiedy to przyjęte zostały na forum międzynarodowym dwa dokumenty **Agenda 2030 na rzecz Zrównoważonego Rozwoju** i **Porozumienie Paryskie**. **Agenda 2030** wytycza 7 celów zrównoważonego rozwoju i 169 zadań z nimi powiązanych. W kontekście zmian klimatycznych i transformacji kilka z tych celów ma szczególne znaczenie, tj.:

- Cel 7: Czysta i przystępna energia - Ten cel polega na zapewnienie dostępu do bezpiecznej, zrównoważonej i dostępnej energii dla wszystkich. To ważny aspekt

² <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52009DC0147>

³ https://ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf

w transformacji regionów zależnych od energetyki opartej na paliwach kopalnych na bardziej zrównoważone źródła energii.

- Cel 11: Zrównoważone miasta i społeczności - Ten cel promuje tworzenie ekologicznych, opartych na zrównoważonym planowaniu przestrzennym miast i wspólnot. W transformacji regionów węglowych istotne jest tworzenie nowych miejsc pracy i infrastruktury w oparciu o zasady zrównoważonego rozwoju.
- Cel 12: Odpowiedzialna konsumpcja i produkcja - W kontekście transformacji ważne jest ograniczanie nadmiernej konsumpcji i promowanie bardziej efektywnych i ekologicznych sposobów produkcji. Ma to na celu zmniejszenie negatywnego wpływu na środowisko naturalne.
- Cel 13: Działania w zakresie klimatu - Ten cel skupia się na przeciwdziałaniu zmianom klimatycznym i ich skutkom poprzez edukację, podnoszenie świadomości oraz wspieranie działań na rzecz ograniczenia emisji gazów cieplarnianych.
- Cel 17: Partnerstwo w celu osiągnięcia celów - W kontekście transformacji regionów węglowych współpraca między różnymi aktorami takimi jak rządy, sektor prywatny i społeczeństwo obywatelskie, jest kluczowa dla osiągnięcia celów zrównoważonego rozwoju.

Z kolei **Porozumienie Paryskie** zobowiązuje kraje do bardziej zdecydowanego działania w zakresie ograniczenia zmian klimatycznych. Dla regionów węglowych **Porozumienie Paryskie** oznacza konieczność przeprowadzenia fundamentalnej transformacji gospodarczej, by umożliwić osiągnięcie zakładanego celu - utrzymania globalnego ocieplenia poniżej 2°C w porównaniu do poziomów sprzed epoki przemysłowej, a także dążenia do ograniczenia tego ocieplenia do 1,5°C. Tym samym regiony te stanowią obszar priorytetowy dla działań adaptacyjnych i wspierających. W ramach **Porozumienia Paryskiego** państwa sygnatariusze mają za zadanie uwzględnić konieczność redukcji emisji w sektorach kluczowych dla tych regionów. Stąd też teza o możliwych zmianach w modelach gospodarczych i potrzebie wzmocnienia inwestycji w energetykę odnawialną, efektywność energetyczną i nowe technologie.

Porozumienie Paryskie przyczyniło się do przedstawienia przez Komisję Europejską „Strategicznej długoterminowej wizji zamożnej, nowoczesnej, konkurencyjnej i neutralnej dla klimatu gospodarki UE”, która jako dokument strategiczny wskazuje, że do roku 2050

konieczne jest jak największe ograniczenie emisji CO₂ w przemyśle, transporcie, rolnictwie i energetyce, a w przypadkach gdy nie jest to możliwe – zrównoważenie emisji CO₂ poprzez zwiększanie jej pochłaniania. W dokumencie tym wskazano, że gospodarka neutralna dla klimatu wymaga wspólnych działań w następujących obszarach:

- efektywność energetyczna,
- energia ze źródeł odnawialnych,
- czysta, bezpieczna i oparta na sieci mobilność,
- konkurencyjny przemysł i gospodarka o obiegu zamkniętym,
- infrastruktura i połączenia międzysystemowe,
- biogospodarka i naturalne pochłanianie dwutlenku węgla,
- wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla w celu rozwiązania problemu pozostałych emisji.

Długoterminowa wizja strategiczna Komisji Europejskiej nawołuje do wzmożonego wysiłku na rzecz ochrony klimatu dla wszystkich podmiotów w Unii Europejskiej, w tym przedsiębiorstw, które mają duży wpływ na środowisko. Wskazano między innymi, że przedsiębiorstwa odpowiadają za znaczącą część emisji gazów cieplarnianych, jednocześnie posiadając istotny potencjał w zakresie redukcji emisji. Wiele przedsiębiorstw kupuje energię pochodzącą z paliw kopalnych, nie wykorzystuje materiałów z recyklingu, czy używa surowców, których pozyskanie jest energochłonne, tym samym zanieczyszczając środowisko. Dlatego tak istotna staje się technologiczna transformacja w kierunku gospodarki neutralnej klimatycznie.

Holistyczną wizję Europy transformującej się w kierunku neutralnego klimatycznie regionu świata, którego przewaga budowana jest wokół sektorów zielonej gospodarki, ujęto w przyjętej w 2019 r. nowej strategii Unii Europejskiej – **Europejski Zielony Ład**. **Europejski Zielony Ład** stawia przed całą Europą wyzwania związane z dekarbonizacją i osiągnięciem neutralności klimatycznej do 2050 roku, przeprowadzenia transformacji społeczno-gospodarczej, ze szczególnym naciskiem na sprawiedliwość tego procesu, inwestycje w innowacje – w nowe zrównoważone technologie, zapewnienie wysokiej jakości życia poprzez przyjazne dla środowiska miasta i infrastrukturę oraz, co najważniejsze, restrukturyzację regionów węglowych. Nowa strategia Unii Europejskiej poza wyzwaniami

otworzyła również drogę dla rozwiązań, które mają wspomóc regiony węglowe w procesie transformacji tj.:

- Utworzenie Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji, który jest głównym instrumentem finansowym wspierającym transformację regionów węglowych. Fundusz ten ma przeznaczyć 7,5 miliarda euro w latach 2021-2027 na inwestycje w nowe technologie i branże, które będą mogły zastąpić te, które uzależnione są od węgla.
- Konieczność opracowania Planów transformacji regionów węglowych, które powinny zostać opracowane przez państwa członkowskie UE w celu zapewnienia sprawiedliwego i zrównoważonego przejścia regionów węglowych na gospodarkę niskoemisyjną. Plany te powinny zawierać informacje na temat źródeł finansowania transformacji, działań wspierających pracowników i społeczności, a także działań związanych z ochroną środowiska i klimatu.

W 2021 roku pojawił się w Unii Europejskiej jeszcze jeden instrument walki z emisjami gazów cieplarnianych - **Europejskie Prawo Klimatyczne** obejmujące przepisy, które mają na celu osiągnięcie neutralności klimatycznej UE do 2050 roku. Pakiet ten zakłada redukcję emisji gazów cieplarnianych o 55% do 2030 roku w porównaniu z poziomem z 1990 roku. Dla regionów węglowych, które są uzależnione od wydobycia i spalania węgla, **Europejskie Prawo Klimatyczne** oznacza między innymi stopniowe zamykanie elektrowni węglowych i kopalń.

W perspektywie najbliższych lat oczekiwać należy dalszych działań ze strony Komisji Europejskiej zmierzających do formułowania ambitniejszych celów i przyspieszenia procesów transformacji, co niesie ze sobą pakiet **Fit for 55**. Fit for 55 obejmuje szereg różnych propozycji, w tym:

- Zwiększenie udziału energii odnawialnej w całkowitym zużyciu energii do 40% do 2030 roku.
- Obniżenie emisji gazów cieplarnianych z transportu o 55% do 2030 roku.
- Obniżenie emisji gazów cieplarnianych z budownictwa o 55% do 2030 roku.
- Zwiększenie efektywności energetycznej o 39% do 2030 roku.
- Ustanowienie cen granic CO₂ dla importowanych towarów.

Międzynarodowe, w tym zwłaszcza europejskie ramy transformacji regionów węglowych, stanowią swoistego rodzaju imperatyw wynikający z konieczności walki ze zmianami klimatycznymi. Istnieje szereg polityk i dokumentów, które stanowią fundament procesu transformacji jednocześnie dostarczając mechanizmów i środków dla poprawy skuteczności tego procesu.

2.2. Dokumenty krajowe

Sprawiedliwa transformacja wiąże się z ograniczaniem presji i zapewnieniem bezpieczeństwa ekologicznego poprzez wybór optymalnych ścieżek transformacji gospodarki krajowej w kierunku gospodarki oszczędnej i niskoemisyjnej (zeroemisyjnej) oraz określeniem nowej polityki przemysłowej państwa, a także nowej polityki rozwoju gospodarczego regionów szczególnie zagrożonych tą zmianą, tj. regionów węglowych. Warunki te powinny być ujęte w strategiach i planach krajowych, stąd przeprowadzono analizę wybranych kluczowych dokumentów strategicznych, które przedstawiono w Załączniku nr 1.

Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030 (KSRR) jest jedną z dziewięciu strategii sektorowych uszczegółwiających na poziomie krajowym założenia **Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.) (SOR)**, której głównym celem jest uszczegółwienie działań w zakresie polityki regionalnej rozumianej jako skoordynowane działania wszystkich podmiotów (w tym rządu, samorządów terytorialnych wszystkich szczebli i partnerów społeczno-gospodarczych) na rzecz rozwoju poszczególnych regionów. KSRR konkretyzuje zakres działań zmierzających do realizacji jednego z filarów SOR, jakim jest rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony, określając tym samym nowy paradygmat polskiej polityki regionalnej. Zgodnie z KSRR głównym celem polityki regionalnej jest efektywne wykorzystanie endogenicznych potencjałów terytoriów i ich specjalizacji dla osiągnięcia zrównoważonego rozwoju kraju, co tworzyć będzie warunki dla wzrostu dochodów mieszkańców Polski przy jednoczesnym osiąganiu spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym. Szczególną troską objęte w tym dokumencie są tzw. Obszary Strategicznej Interwencji OSI, za które uznano m.in. gminy zagrożone trwałą marginalizacją, miasta średnie tracące funkcje społeczno-gospodarcze, Śląsk oraz Polskę Wschodnią. Wskazanie Śląska wynika przede wszystkim

z wyzwań, jakie stoją przed tym regionem w związku z transformacją. Analizując **Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030** oraz **Politykę Energetyczną Polski do 2040 r.** zauważyć można zbieżność obu dokumentów z zasadniczymi wyzwaniami, jakie stoją przed energetyką w związku z transformacją. W zakresie celów polityki energetycznej **Krajowy plan na rzecz energii i klimatu na lata 2021-2030** jest zbieżny z **Mechanizmem Sprawiedliwej Transformacji**, gdyż w szerokim zakresie i przy wykorzystaniu różnorodnych środków zakłada się w nim obniżenie emisyjności, zwiększenie efektywności energetycznej, a także zwiększenie działań w zakresie badań, rozwoju i innowacyjności gospodarki. W **Polityce Energetycznej Polski do 2040 r.** podkreślono zaś istotną rolę sprawiedliwej transformacji energetycznej, co pokrywa się z celem szczegółowym **Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiającego Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji**. Transformacja regionów węglowych w kierunku zrównoważonej i niskoemisyjnej gospodarki niesie ze sobą znaczące wyzwania związane z tworzeniem nowych, dynamicznych sektorów gospodarczych. Realizacja tego celu wymaga nie tylko rewolucyjnych zmian technologicznych, ale również rozwinięcia umiejętności pracowników oraz kadry zarządzającej, co stanowi klucz do zwiększenia innowacyjności firm. **Strategia Produktyności 2030** pełni kluczową rolę w określeniu celów i kierunków działań innowacyjnych dla regionów w transformacji. Spójny plan osiągnięcia zrównoważonego rozwoju gospodarczego ujęty w Strategii wskazuje nie tylko na wyzwania, ale również na szanse wynikające z transformacji energetycznej. Dzięki niej możliwe staje się scalenie celów ekonomicznych z ochroną środowiska, co przyczynia się do tworzenia bardziej zrównoważonej przyszłości dla regionów węglowych. Szczególne zainteresowanie budzą z punktu widzenia transformacji obszary I, III i V Strategii – dające możliwość testowania i wdrażania innowacyjnych rozwiązań w przedsiębiorstwach sektora tradycyjnego w zakresie zielonej i cyfrowej gospodarki oraz wzmocnienia zdolności adaptacyjnych przedsiębiorstw. Rozważanie złożoności problematyki transformacji energetycznej wymaga uwzględnienia krajowej strategii ekologicznej, którą stanowi **Polityka Ekologiczna Państwa 2030**. W ramach tego kontekstu, plan działań określony w **Polityce Ekologicznej Państwa do 2030 roku** obejmuje szeroki wachlarz kierunków interwencji, które skupiają się na przyspieszeniu procesu transformacji energetycznej w regionach, które dotychczas opierały się na węglu i konwencjonalnych źródłach energii. Warto podkreślić, że te kierunki interwencji nie obejmują jedynie obszarów związanych z ochroną środowiska, ale także stanowią stabilne

ramy dla procesów zmian. Priorytetowym celem jest osiągnięcie spójności między prowadzonymi transformacjami a zdefiniowanymi celami Polityki Ekologicznej Państwa 2030, ze szczególnym uwzględnieniem drugiego i trzeciego celu interwencji. Te cele koncentrują się na dwóch istotnych aspektach: po pierwsze, na dywersyfikacji działań firm działających w sektorach historycznie opartych na węglu, a po drugie, na dynamicznym rozwijaniu sektorów związanych z nowoczesną, ekologiczną gospodarką. Ważnym jest podkreślenie, że wspomniane sektory obejmują obszary takie jak: odnawialne źródła energii, energooszczędne materiały, rozwijanie gospodarki opartej na zamkniętym obiegu, rewitalizację terenów przemysłowych oraz implementację innowacyjnych rozwiązań w sektorze transportu. Wszystkie te aspekty stanowią kluczowe filary procesu odchodzenia od tradycyjnych, nieekologicznych źródeł energii. Dopełnieniem planu transformacji jest **Krajowy Plan Sprawiedliwej Transformacji (KPST)**, który umożliwia przekształcenie regionów węglowych w Polsce w kierunku gospodarki zeroemisyjnej. KPST koncentruje się na sektorach silnie związanych z wydobywaniem i spalaniem węgla, takich jak górnictwo węgla kamiennego i brunatnego, elektroenergetyka oraz ciepłownictwo oparte na węglu. Ponadto, uwzględnia transformację sektorów o wysokich emisjach, takich jak hutnictwo, przemysł mineralny, ceramiczny, papierniczy, drzewny i chemiczny. Dokument jest istotny zarówno z perspektywy krajowej, jak i unijnej, ponieważ umożliwia uzyskanie wsparcia finansowego z Funduszu i Mechanizmu Sprawiedliwej Transformacji. KPST wyznacza cele strategiczne oraz konkretne środki i działania, mające na celu złagodzenie negatywnych skutków transformacji dla regionów węglowych. Stanowi on cenne uzupełnienie Terytorialnych Planów Sprawiedliwej Transformacji, opracowanych przez samorządy wojewódzkie. Koordynacja działań na poziomie krajowym i regionalnym jest kluczowa dla efektywnej i zrównoważonej transformacji obszarów dotkniętych tym procesem, który postulowany jest w KPST.

2.3. Dokumenty regionalne

W kontekście procesów transformacyjnych, istotnym dokumentem o charakterze strategicznym na poziomie regionalnym jest **Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”**. W tym dokumencie jednoznacznie wskazuje się, że kluczową rolę odgrywa realizacja **Programu dla Śląska**. Program ten ma na celu przekształcenie profilu gospodarczego regionu poprzez stopniowe zastępowanie tradycyjnych sektorów, takich jak górnictwo i hutnictwo, nowymi inicjatywami bardziej produktywnymi, innowacyjnymi

i zaawansowanymi technologicznie. Przewiduje się, że wdrożenie tego programu, skoordynowanego z rządowymi inicjatywami restrukturyzacyjnymi, będzie wsparte rozbudową infrastruktury transportowej, wdrażaniem zintegrowanej polityki miejskiej, przemysłowej oraz innowacyjności. Wspierając tę perspektywę, **Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 i Program Rozwoju Technologii Województwa Śląskiego 2019 – 2030** wskazują na szczególnie ważną rolę regionalnych inteligentnych specjalizacji i specjalizacji we wspieraniu procesu inteligentnej transformacji regionu. Kluczowe w przypadku obu dokumentów jest budowanie ekosystemu innowacji i wsparcie sektorów B+R oraz przedsiębiorców, w tym zwłaszcza MŚP, rozwijanie nowych przedsięwzięć, działania badawcze, transfer zaawansowanych technologii oraz projekty związane z energią odnawialną, efektywnością energetyczną, cyfryzacją, zieloną gospodarką oraz medycyną. **Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030** stanowi kluczowy operacyjny plan działań w obszarze transformacji. W Planie podkreśla się konieczność zmiany struktury wytwórczej i rozwijania sektora energetycznego w regionie oraz wsparcia dla rynku pracy. Łagodzenie skutków społecznych, gospodarczych i środowiskowych związanych z transformacją w kierunku osiągnięcia neutralności klimatycznej to najistotniejsze cele Planu. Realizację postanowień TPST zapewnić ma dedykowane źródło finansowania ujęte w Funduszach Europejskich dla Śląskiego 2021-2027 oraz inne źródła finansowania. Całościowo pozwoli to na stworzenie nowej perspektywy rozwoju regionu, minimalizując negatywne efekty procesu transformacji dla mieszkańców. Należy jednak podkreślić, że proces transformacji w obszarze takim jak górnictwo węgla kamiennego może spotkać się z wyzwaniami społecznymi i problemami akceptacji lokalnych społeczności. Stąd ważne jest, aby te działania były nie tylko zgodne z celami unijnymi, lecz także uwzględniały kontekst historyczny i społeczny regionu.

2.4. Podsumowanie

W świetle omówionych dokumentów międzynarodowych i krajowych jasne staje się, że transformacja regionów węglowych jest kluczowym elementem globalnych wysiłków mających na celu powstrzymanie postępujących zmian klimatycznych. Kierunek ten nie tylko przyczyni się do redukcji emisji gazów cieplarnianych, ale również otworzy drogę do nowych źródeł wzrostu gospodarczego i innowacji. Unia Europejska, poprzez inicjatywy takie jak **Europejski Zielony Ład** oraz **Fit for 55**, udowadnia swoje zobowiązanie do osiągnięcia

neutralności klimatycznej i aktywnie wspiera kraje członkowskie w procesie transformacji. Wspólny wysiłek na rzecz sprawiedliwej transformacji jest kluczowy, aby minimalizować skutki społeczne i gospodarcze tego procesu, szczególnie w regionach silnie związanych z przemysłem węglowym.

W przypadku Polski, dokumenty takie jak Krajowy Plan na rzecz Energii i Klimatu oraz Polityka Energetyczna Polski do 2040 r. stanowią drogowskaz dla przekształcenia gospodarki w stronę zrównoważonego rozwoju. Krajowe strategie takie jak Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” czy Terytorialny Plan Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030, ukierunkowują wysiłki na rozwijanie nowych sektorów, wzmacnianie innowacyjności i tworzenie miejsc pracy w regionach dotkniętych transformacją.

W zglobalizowanym świecie dążenie do ekologicznej przemiany regionów węglowych jest nie tylko wyzwaniem, ale również szansą na zbudowanie bardziej zrównoważonej przyszłości. Kluczem do sukcesu będzie koordynacja wysiłków na wszystkich szczeblach począwszy od organizacji międzynarodowych poprzez rządy krajowe, aż po lokalne społeczności. Tylko wtedy można będzie osiągnąć cele związane ze sprawiedliwą transformacją, ochroną środowiska i tworzeniem lepszych perspektyw dla przyszłych pokoleń. Analiza treści powyższych dokumentów pozwoliła na sformułowanie następujących ogólnych szans i zagrożeń dla województwa śląskiego jako transformowanego regionu węglowego:

- **w wymiarze społecznym**

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Stworzenie nowych miejsc pracy w sektorach odnawialnych źródeł energii, energooszczędności i nowych technologii. • Rozwój nowych branż i przedsiębiorstw, które mogłyby wykorzystać zasoby i możliwości województwa śląskiego, określonych 	<ul style="list-style-type: none"> • Zamknięcie kopalń i elektrowni węglowych, które może doprowadzić do utraty miejsc pracy i upadku firm zależnych od tych sektorów. • Wzrost bezrobocia i wykluczenia społecznego, zwłaszcza wśród osób, które pracowały w sektorach węglowych.

m.in. w dokumentach programowych dotyczących rozwoju tego regionu.

- **Poprawa jakości powietrza i środowiska, co może prowadzić do poprawy zdrowia i jakości życia mieszkańców regionu.**
- **Włączenie społeczne wszystkich grup interesariuszy z gmin górniczych (sprawiedliwy dostęp do zysków i sprawiedliwy podział strat wynikających z procesu transformacji energetycznej i jej negatywnych konsekwencji społeczno-gospodarczych).**
- Brak zmian lub pogorszenie stanu zdrowia mieszkańców (szczególnie zw. z chorobami cywilizacyjnymi) w przypadku zaniechania działań dekarbonizacyjnych w regionie.
- Pogorszenie jakości życia mieszkańców (w tym ich sytuacji ekonomicznej), jeśli transformacja energetyczna nie będzie przeprowadzona w sposób sprawiedliwy, „nie pozostawiający nikogo z tyłu”.
- Niedostosowanie kierunków kształcenia do potrzeb rynku pracy, w tym prowadzenie naborów do szkół i klas górniczych.

- w wymiarze gospodarczym

Szanse

- **Rozwój nowych branż i przedsiębiorstw, które mogą stworzyć nowe miejsca pracy i stymulować gospodarkę regionu.**
- **Zwiększenie atrakcyjności województwa śląskiego dla inwestorów, którzy mogą być zainteresowani rozwojem nowych technologii i branż w regionie.**
- **Poprawa konkurencyjności województwa śląskiego, jeśli regionowi**

Zagrożenia

- Zamknięcie kopalń i elektrowni węglowych, które może doprowadzić do utraty miejsc pracy i upadku firm zależnych od tych sektorów.
- Wzrost bezrobocia i wykluczenia społecznego, co może prowadzić do spadku konsumpcji i wzrostu kosztów społecznych.
- Marginalizacja województwa śląskiego na rynku międzynarodowym, jeśli regionowi nie uda się wytworzyć nowych, konkurencyjnych branż.

uda się wytworzyć nowe,
konkurencyjne branże.

- w wymiarze środowiskowo-przestrzennym

Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none">• Poprawa jakości powietrza i środowiska, co może prowadzić do poprawy zdrowia i jakości życia mieszkańców regionu.• Zwiększenie atrakcyjności województwa śląskiego dla turystów i inwestorów, którzy mogą być zainteresowani rozwojem przyjaznych środowisku technologii i branż.• Remediacja i rekultywacja terenów przemysłowych, w tym pogórnich, co zwiększy powierzchnię przeznaczoną do powtórnego zagospodarowania np. na cele rekreacyjne.	<ul style="list-style-type: none">• Zanieczyszczenie środowiska i pogorszenie jakości życia, jeśli transformacja nie zostanie przeprowadzona w sposób sprawiedliwy i zrównoważony.• Utrata miejsc pracy w sektorach związanych z wydobywaniem i spalaniem węgla.• Opóźnienia w rozwoju nowych branż i przedsiębiorstw, które mogą prowadzić do wzrostu zanieczyszczenia środowiska.• Spadek zainteresowania zamieszkiwaniem i inwestowaniem w województwie śląskim ze względu na niski stopień zagospodarowania terenów pogórnich.

3. Analiza SWOT – matryca wynikowa badań zrealizowanych przez GIG i ZZG

Bilans Strategiczny dla priorytetów sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego stanowi syntetyczne podsumowanie wyników badań zrealizowanych w ramach modułu badawczego projektu Regionalne Obserwatorium Procesu Transformacji.

W analizie SWOT wykorzystane zostały wyniki badań jakościowych oraz ilościowych, zrealizowanych w ramach projektu, zarówno przez partnera naukowo-badawczego, jakim jest GIG, jak i partnera społecznego, jakim jest Związek Zawodowy Górników w Polsce. Stąd też zakres danych, który został wykorzystany w analizie SWOT, może nie uwzględniać wszystkich możliwych do zidentyfikowania mocnych i słabych stron województwa śląskiego, a jedynie te, które pojawiły się w odpowiedziach respondentów ww. badań.

3.1. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru społeczeństwo

Obszar: społeczeństwo

MOCNE STRONY - S	SŁABE STRONY – W
<ul style="list-style-type: none"> Wysoka jakość dialogu społecznego (DS), realizowanego przez struktury UMWSL, pozytywnie wpływającego na przebieg procesu transformacji w województwie śląskim. Wysoki stopień wykorzystania w procesie transformacji województwa śląskiego inkluzywnych narzędzi DS takich jak: konsultacje społeczne, wspólne projekty oraz tworzenie partnerstw na rzecz transformacji. 	<ul style="list-style-type: none"> Niski poziom świadomości społecznej mieszkańców województwa śląskiego nt. procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej. Niski poziom wiedzy interesariuszy na temat różnorodności narzędzi i możliwości udziału w dialogu społecznym. Negatywne nastawienie społeczności gmin górniczych, szczególnie małych gmin, do dekarbonizacji gospodarki.

• Zadowolenie z wykonywanej pracy oraz lojalność i zaangażowanie cechujące pracowników firm górniczych.• Pozytywne nastawienie pracowników kopalń i przedsiębiorstw okołogórniczych do przekwalifikowania lub uzupełnienia kompetencji i kwalifikacji zawodowych.• Wysoki poziom aktywności pracowników przedsiębiorstw województwa śląskiego w doksztalcaniu i podnoszeniu kompetencji.• Wysoki poziom zainteresowania podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych wśród pracowników firm okołogórniczych, co w przyszłości może ułatwić znalezienie nowego miejsca pracy.• Świadomość większości pracowników firm okołogórniczych związana z koniecznością zmiany miejsca pracy w wyniku procesu transformacji energetycznej.• Umiejętność dostosowania się pracowników i pracodawców województwa śląskiego do zmieniających się trendów i technologii.	• Niskie przekonanie pracowników niższego szczebla w zakładach górniczych o szansach wykorzystania posiadanych obecnie kwalifikacji na rynku pracy w przypadku konieczności zmiany zatrudnienia.• Obawy dużej części pracowników firm górniczych i okołogórniczych związane z konsekwencjami społeczno-gospodarczymi procesu transformacji.• Niedostateczny zakres szkoleń w kontekście potrzeb współczesnego rynku pracy i wsparcia rozwoju zawodowego w opinii pracowników firm górniczych i okołogórniczych.• Krytyczna samoocena szans w poradzeniu sobie na rynku pracy i poszukiwaniu nowego miejsca pracy.• Trudności w identyfikacji wewnętrznego potencjału przez przedsiębiorców i pracowników części przedsiębiorstw okołogórniczych.• Zbyt niski poziom wsparcia dla pracowników w przekwalifikowaniu lub uzupełnieniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych.• Zbyt niski poziom wsparcia dla pracowników w uzyskaniu dodatkowych uprawnień, udziału w kursach zawodowych, w uzupełnieniu edukacji.

• Koncentracja ośrodków przemysłowych i ich relatywna bliskość np. Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia, Aglomeracja Rybnicka, Aglomeracja Bielska.• Dobre skomunikowanie części ośrodków przemysłowych, rozwój transportu metropolitalnego.• Wprowadzenie do systemu szkolnictwa wyższego kształcenia dualnego, polegającego na współpracy przedsiębiorstwa i uczelni wyższej, podczas którego studenci zdobywają pierwsze doświadczenia zawodowe już w trakcie nauki (czas studiów jest dzielony pomiędzy zdobywaniem praktyki u pracodawcy i nauki w siedzibie uczelni).• Rozwijający się i nabierający coraz większego znaczenia sektor srebrnej gospodarki (silver economy), który może stanowić alternatywę dla zatrudnienia niektórych grup pracowników z sektorów schyłkowych.• Innowacyjność i konkurencyjność postrzegana jako wartość, zarówno przez pracowników jak i pracodawców.	• Zbyt niski poziom wsparcia w zakresie rozwoju umiejętności osobistych dla pracowników, w tym pokonywania oporów wobec zmian czy radzenia sobie ze stresem.• Braki kadrowe oraz niewystarczające kompetencje społeczne liderów organizacji związkowych ograniczające dialog społeczny i satysfakcjonujące zaangażowanie w proces transformacji.• Kursy rekwalifikacyjne nie zawsze przystające do potrzeb i oczekiwań pracowników, nie powiązane z ich oczekiwaniami, możliwościami oraz potencjałem.• Problemy demograficzne, w tym migracja ludzi młodych i starzejące się społeczeństwo.• Wysoki poziom zależności przedsiębiorstw od nowych technologii i danych, co skutkuje koniecznością nabycia nowych kompetencji przez pracowników.

SZANSE - O	ZAGROŻENIA - T
<ul style="list-style-type: none"> • Poszukiwanie dialogu i współpracy na poziomie lokalnym, w tym w formie mniej sformalizowanego dialogu autonomicznego. • Większe zaangażowanie różnych grup interesariuszy procesu transformacji. • Spójna i transparentna polityka informacyjna ułatwiająca komunikację i konsensus różnych grup w procesie transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej. • Podniesienie kompetencji społecznych oraz wiedzy dotyczącej transformacji przedstawicieli organizacji związkowych. • Upowszechnienie wiedzy nt. transformacji wśród interesariuszy poprzez wymianę dobrych praktyk z regionów UE, które zakończyły już proces transformacji energetycznej. • Brak obaw części pracowników sektora górnictwa związanych z zamykaniem zakładów górniczych ze względu na podpisaną umowę społeczną, zabezpieczającą ich interesy pracownicze. • Nowe możliwości rozwoju i podnoszenia kompetencji związane z transformacją energetyczną. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak rzetelnej, szerokiej informacji nt. transformacji energetycznej skierowanej do różnych grup odbiorców, brak znajomości i wykorzystania rozwiązań (dobrych praktyk) sprawdzonych w innych regionach górniczych UE. • Niewystarczający dialog z interesariuszami transformacji społeczno-gospodarczej prowadzony na poziomie kraju. • Niedostateczne wykorzystanie wszystkich dostępnych narzędzi dialogu społecznego przez interesariuszy, skutkujący brakiem satysfakcjonującego zaangażowania w proces transformacji. • Niewystarczający poziom współpracy między organizacjami pracowniczymi, organizacjami pracodawców i samorządami gospodarczymi a sferą nauki w regionie w kontekście transformacji społeczno-gospodarczej. • Potrzeba wsparcia psychologicznego dla pracowników sektora wydobywczego w trakcie zmiany miejsca pracy.
	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost bezrobocia wywołujący niepokoje społeczne i wykluczenie społeczne.

• Programy outplacementowe dla pracowników, którzy jeszcze pracują, ale nie mają perspektywy dalszego zatrudnienia.• Dostęp do programów rozwojowych pozwalających na rozwój kompetencji społecznych i cyfrowych u pracowników.• Lepsze wykorzystanie na rynku pracy zasobów (umiejętności, doświadczenia) określonych grup społeczno-demograficznych np. seniorów, migrantów.• Tworzenie alternatywnych do zakładów górniczych środowisk zawodowych pozwalających na budowanie nowej sieci kontaktów i współpracy oraz zapewniających wsparcie społeczne i emocjonalne w czasie adaptacji do nowego miejsca pracy.	• Czasochłonny wybór wykonawcy kursów re kwalifikacyjnych.• Brak uwzględnienia zmian technologicznych w planach rozwojowych przedsiębiorstw.• Niewystarczający poziom zaufania do decydentów i instytucji uczestniczących w procesie wspierania transformacji energetycznej w kraju i regionie.• Migracje, powodujące negatywne zmiany w strukturze społecznej, szczególnie małych gmin górniczych.• Ryzyko uproszczeń i stereotypów nt. potencjału i możliwości określonych grup pracowników.

3.2. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru gospodarka

Obszar: gospodarka

MOCNE STRONY - S	SŁABE STRONY – W
<ul style="list-style-type: none"> • Mniejsze poczucie zagrożenia utratą pracy przez pracowników spółek górniczych z uwagi na przyjęty w umowie społecznej program działań osłonowych, zabezpieczający interesy tej grupy zawodowej. • Akceptacja procesu dywersyfikacji działalności gospodarczej i brak obaw przedsiębiorców branży pozagórniczej, związanych z koniecznością reorganizacji firmy i zmiany profilu jej działalności. • Duża liczba przedsiębiorstw w regionie. • Lokowanie dużych, znanych firm w regionie, generujących nowe miejsca pracy i podnoszących poziom konkurencyjności. • Duże zapotrzebowanie na firmy budowlane, które mogą przejmować pracowników zakładów górniczych. • Wykwalifikowana kadra pracownicza (robotnicy, management) w województwie śląskim. • Dobra infrastruktura komunikacyjna, wzmacniająca mobilność 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaba kondycja finansowa części przedsiębiorstw, szczególnie okołogórniczych. • Niedostateczne wsparcie finansowe dla małych przedsiębiorstw. <hr/> <ul style="list-style-type: none"> • Brak alternatywnych miejsc pracy wysokiej jakości (poziom wynagrodzeń, benefity, trwałość zatrudnienia, prestiż społeczny) w stosunku do sektora górnictwa. • Niestabilność warunków pracy i płacy, szczególnie w firmach prywatnych. • Problem z naborem wykwalifikowanych pracowników jako istotne ograniczenie dla rozwoju przedsiębiorstw pozagórniczych. • Spadek dochodów samorządów gmin górniczych i zubożenie regionów górniczych, skutkujące niższą jakością usług społecznych i niekorzystnym wpływem na społeczność lokalne. • Słaba aktywność przedsiębiorcza mieszkańców regionów górniczych. • Brak przygotowanych terenów inwestycyjnych. • Trudności finansowe i administracyjne przy realizacji projektów związanych z odnawialnymi źródłami energii.

<p>pracowników i tworząca efekt zachęty dla inwestorów.</p> <ul style="list-style-type: none">• Posiadanie wiedzy i doświadczenia o instrumentach motywujących i demotyujących pracowników do podejmowania zatrudnienia z okresu restrukturyzacji sektora górnictwa w latach 90.• Wsparcie finansowe i programy rozwojowe w zakresie transformacji dla przedsiębiorców i pracowników.• Podejmowanie działań w firmach okołogórnicznych zmierzających do łagodzenia negatywnych skutków transformacji w postaci przebranżowienia działalności i podniesienia kompetencji pracowników.• Wzrost innowacyjności firm pozagórnicznych.• Rozwój sektora usług ekologicznych.• Umiejętność pracy w trudnych warunkach cechująca pracowników firm górniczych i okołogórnicznych.• Lojalność i zaangażowanie pracowników sektora górnictwa, śląski etos pracy.• Niska liczba bezrobotnych w województwie śląskim.	<ul style="list-style-type: none">• Złożoność procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, wymagająca podejmowania wielokierunkowych działań.• Czasochłonność (działania rozłożone na dekady) procesu transformacji energetycznej.• Wysokie koszty transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej powodujące spowolnienie gospodarcze.• Wysoki stopień zależności firm okołogórnicznych od kopalń z uwagi na ukierunkowanie na świadczenie usług zakładom górniczym, co stanowi poważną przeszkodę w możliwości zmiany profilu działalności.
---	--

- Poprawa wizerunku firm i regionu związana z transformacją energetyczną.
- Dostęp do globalnych rynków dla przedsiębiorców w województwie śląskim, wynikający z rozwoju technologii.
- Wzrost społecznej świadomości klientów/konsumentów i zwiększony popyt na zielone usługi i technologie, będące motorem innowacyjności firm.
- Innowacje i badania naukowe jako nowe możliwości dla rozwoju przedsiębiorczości.
- Przyspieszenie technologicznego postępu w województwie śląskim, związane m.in. z przyjęciem Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030”. Zielone Śląskie.

SZANSE - O	ZAGROŻENIA - T
<ul style="list-style-type: none"> • Większe zaangażowanie w proces transformacji przedsiębiorców jako podmiotów, które najlepiej znają lokalny rynek. • Wysoki stopień zaangażowania samorządu województwa w udzielaniu wsparcia projektom transformacyjnym, cechujący się wzajemnym zaufaniem i bezpośrednim kontaktem. • Wsparcie przedsiębiorców pozagórnich w postaci instrumentów finansowych przeznaczonych na zmianę profilu działalności, wprowadzenie nowej technologii, refinansowanie zatrudnienia pracowników. • Wsparcie pozafinansowe w przeszkoleniu pracowników i pobudzaniu rynku poprzez zamówienia publiczne na roboty publiczne. • Rozwój szkolnictwa zawodowego i branżowego, skierowanego zarówno do młodzieży, jak i dorosłych. • Programy przekwalifikowania i wsparcie rozwoju zawodowego. • Energooszczędność i efektywność energetyczna, oznaczająca rozwój sektora energii odnawialnej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność długoterminowego planowania działań adaptacyjnych, jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górniczego. • Problemy związane ze znalezieniem alternatyw dla górnictwa, szczególnie w kontekście tworzenia nowych miejsc pracy i przekwalifikowania pracowników. • Wzrost liczby osób bezrobotnych. • Obawy o przyszłość miejsca zatrudnienia będące czynnikiem demotywującym i zmniejszającym wydajność pracy. • Brak systemu pomocy instytucjonalnej na poziomie rządowym, skierowanej do firm okołogórnich. • Regulacje, dotyczące udzielania pomocy publicznej ograniczają możliwości pomocy skierowanej do firm okołogórnich. • Małe zaangażowanie, wynikające z braku systemu zachęt i niskiego poczucia potrzeby zaangażowania w proces transformacji przez przedsiębiorców. • Problem z utrzymaniem poziomu wynagrodzeń pracowników przechodzących z dużych przedsiębiorstw górniczych i okołogórnich do sektora MŚP. • Brak dostępności energii w cenach, których poziom nie wpłynie negatywnie na możliwość rozwoju i konkurencyjność

• Rozwój nowych sektorów gospodarki oznaczający nowe rynki i możliwości eksportu.• Innowacyjne technologie i rozwiązania, wpływające na rozwój przedsiębiorczości w społeczeństwie.• Wsparcie finansowe i dotacje dla przedsiębiorców.• Inwestycje w infrastrukturę, w tym w infrastrukturę pogórną.	polskiej gospodarki. • Wysokie koszty finansowe i społeczne zielonej transformacji.• Upadek przedsiębiorstw zależnych od górnictwa.• Spadek dochodów z tytułu podatków w gminach górniczych.• Niepewność związana z decyzjami politycznymi i regulacjami prawnymi.• Opór społeczny i polityczny wobec zmian transformacyjnych.

3.3. Analiza SWOT w odniesieniu do obszaru środowisko

Obszar: środowiskowo-przestrzenny

MOCNE STRONY - S	SŁABE STRONY – W
<ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba/ powierzchnia terenów pogórnicznych na terenie województwa śląskiego, stanowiąca potencjał do zagospodarowania. • Możliwość wykorzystania terenów pokopalnianych jako magazynów energii np. przepompownie wody, przechowywanie CO₂, serwerownie. • Poprawa stanu środowiska naturalnego w regionie w wyniku dekarbonizacji (woda, gleba, powietrze). • Prowadzenie działań biznesowych, niwelujących negatywne skutki środowiskowe np. zmian technologicznych, mających doprowadzić do uniezależnienia się od węgla kamiennego. • Inwestowanie środków związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym, w tym na poprawę efektywności energetycznej. • Dostępność kadr pracowniczych z umiejętnościami niezbędnymi w obszarach zielonej gospodarki, np. OZE, obsługi turbin wiatrowych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka kosztocłonność nowych inwestycji proekologicznych (farmy wiatrowe, panele słoneczne). • Brak rozmów z przedsiębiorcami na temat wdrażania i postępu europejskiej unii energetycznej (optymalizacja kosztów zmian). • Brak dostosowania do zmian technologicznych i trudności w przekwalifikowaniu się pracowników na zielone sektory. • Brak świadomości społecznej nt. zrównoważonego wykorzystania zasobów, zmian klimatycznych i efektywności energetycznej. • Znaczna ilość zasobów mieszkaniowych wymagająca poprawy efektywności energetycznej. • Niedostateczna jakość powietrza. • Uszkodzenie ekosystemów wodnych w wyniku prowadzonej działalności górniczej. • Nadmierne zużycie wody przez gospodarstwa domowe i sektor gospodarki. • Niezgodne z prawem składowanie odpadów („dzikie wysypiska śmieci”).

• Innowacje technologiczne wymuszone zmianami polityk i przepisów.• Wysoki potencjał lokalny do rozwoju praktyk zrównoważonego rozwoju, z uwagi na coraz wyższą świadomość ekologiczną np. szerokie wykorzystanie OZE, termomodernizacji.• Konieczność poprawy jakości powietrza, redukcji emisji gazów cieplarnianych oraz ochrony wód i ekosystemów wodnych wymuszona uregulowaniami prawnymi.• Upowszechnienie podstaw edukacji ekologicznej na wszystkich poziomach nauczania.	• Zmiana krajobrazu spowodowana szkodami górnictwami.

SZANSE - O	ZAGROŻENIA - T
<ul style="list-style-type: none"> • Wczesne planowanie działań transformacyjnych na terenach górniczych i pogórnicych. • Zmiany ustawodawcze w obszarze terenów pogórnicych, ułatwiające ich przekazywanie, rekultywację. • Efektywne wykorzystanie terenów pogórnicych na cele gospodarcze i społeczne. • Osiągnięcie celów zrównoważonego rozwoju i celów klimatycznych oraz redukcja emisji gazów cieplarnianych. • Wprowadzenie i respektowanie zasady DNSH („nie czyni poważnych szkód środowisku”). • Rozwój sektora zielonych technologii oznaczający tworzenie zielonych miejsc pracy. • Zwiększone inwestycje w OZE i rosnące zapotrzebowanie na specjalistów ds. ochrony środowiska. • Rozwój nowych rynków i zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw. • Wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju przez firmy i potrzeba redukcji wpływu na środowisko. 	<ul style="list-style-type: none"> • Zmiany w ekosystemie, krajobrazie i bioróżnorodności obszarów transformowanych. • Skomplikowany proces rekultywacji terenów pogórnicych. • Niepewność co do ram regulacyjnych (np. brak możliwości szybkiej zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) i kosztów inwestycyjnych (np. związanych z wystąpieniem szkód górniczych) na terenach pogórnicych. • Ograniczone zasoby surowców krytycznych i niezbędnych dla zielonej transformacji, powodujące uzależnienie od innych państw, dysponujących tymi zasobami. • Regulacje środowiskowe powodujące wysokie koszty i ograniczenia w rozwoju firm. • Wyższe koszty energii elektrycznej dla mieszkańców oraz przedsiębiorców wynikające z realizacji zasad polityki europejskiej, spowodowane obciążeniami z tytułu systemu handlu uprawnieniami do emisji EU ETS. • Konflikty zakładów górniczych z lokalnymi interesariuszami na tle środowiskowym (szkody górnicze).

• Promowanie ekoinnowacji oraz interdyscyplinarna współpraca w tym obszarze między podmiotami, dotychczas nie zainteresowanymi współpracą, np. „zielone” NGO i górnicze związki zawodowe.• Budowanie odporności na zmiany klimatyczne wymuszone nowymi „zielonymi” politykami.	• Niedostateczne uwzględnienie roli ekologii w prowadzeniu działalności gospodarczej.

4

4. Aktualność celów Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030 w odniesieniu do analizy SWOT

4.1. Cele Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030

Transformacja w województwie śląskim jest aktualnie procesem związanym z przemodelowaniem gospodarki regionu zależnej od kopalnych paliw na zrównoważoną i neutralną dla klimatu. Dekarbonizacja sektora krajowej energetyki zmienia w sposób istotny gospodarkę województwa śląskiego, na terenie którego skoncentrowany jest sektor wydobywania węgla kamiennego. Efekty zmian zależą od działań interesariuszy procesu, zabezpieczenia interesów pracowników sektora górnictwa oraz zapewnienia odpowiedniego sposobu zarządzania i monitorowania. Kierunki transformacji w województwie śląskim zostały określone w **Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030**⁴, który jest dokumentem strategicznym, stanowiącym uszczegółowienie kompleksowej Strategii Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie⁵. Plan w zakresie transformacji społeczno-gospodarczej obejmuje terytorialnie siedem podregionów górniczych województwa: katowicki, bytomski, sosnowiecki, gliwicki, tyski, rybnicki i bielski.

Plan jest spójny z polityką UE, kraju oraz z innymi regionalnymi, branżowymi dokumentami strategicznymi jak:

- Polityka gospodarki niskoemisyjnej dla województwa śląskiego. Regionalna polityka energetyczna do roku 2030,
- Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030,
- Strategia Polityki Społecznej Województwa Śląskiego na lata 2020-2030,
- Regionalna Polityka Miejska Województwa Śląskiego,

⁴ Terytorialny plan sprawiedliwej transformacji województwa śląskiego 2030. Katowice 2021, przyjęty Uchwałą Zarządu Województwa Śląskiego Nr 2326/383/VI/2022 z dnia 21 grudnia 2022 r.

⁵ Strategia Rozwoju Województwa Śląskiego „Śląskie 2030” – Zielone Śląskie, przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Śląskiego nr VI/24/1/2020 z dnia 19 października 2020 r.

- Regionalna Polityka Rewitalizacji Województwa Śląskiego.

Głównym celem Planu jest sprawiedliwa i efektywna transformacja w czystym środowisku.

Cel ten realizowany będzie w oparciu o potencjały regionu poprzez szereg celów szczegółowych i kierunków obejmujących następujące aspekty:

gospodarka:

- dywersyfikacja gospodarki i zmniejszenie zależności od przemysłu węglowego poprzez wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw, nowe inwestycje i rozwinięcie sektorów gospodarczych o wysokiej wartości dodanej, takich jak nowoczesne technologie,
- rozwój rynku pracy,

społeczeństwo:

- wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania,
- współpraca międzysektorowa i zaangażowanie społeczne oraz budowanie silnego partnerstwa na rzecz rozwoju regionu,
- inwestycje w infrastrukturę społeczną taką jak: transport publiczny, edukacja, zdrowie i kultura,

środowisko:

- redukcja emisji gazów cieplarnianych poprzez zwiększenie udziału energii odnawialnej oraz poprawę efektywności energetycznej w przemyśle i budownictwie,
- zatrzymanie degradacji terenów oraz rekultywacja terenów poprzemysłowych.

Głównym instrumentem wdrażającym cele określone w TPST jest Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji (FST) realizowany poprzez regionalny program Fundusze Europejskie dla Śląskiego 2021-2027 (FE SL). Analizę celów sprawiedliwej transformacji (TPST) w odniesieniu do potencjałów i wyzwań rozwojowych województwa śląskiego przedstawiono w tabeli stanowiącej Załącznik nr 2 w oparciu o matrycę logiczną TPST oraz program FE SL 2021-2027.

Analiza stanu w zakresie realizacji celów TPST

Europejska perspektywa finansowa 2021-2027 zmieniła model finansowania zadań w województwie śląskim z wykorzystaniem dedykowanego instrumentu finansowego w ramach polityki spójności.

W ramach programu Fundusze Europejskie dla Śląskiego w perspektywie 2021-2027 województwo śląskie dysponuje środkami w wysokości 5,14 mld euro, w tym Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji stanowi ok. 43% całości alokacji. Szczegółowa struktura źródeł finansowania programu jest następująca:

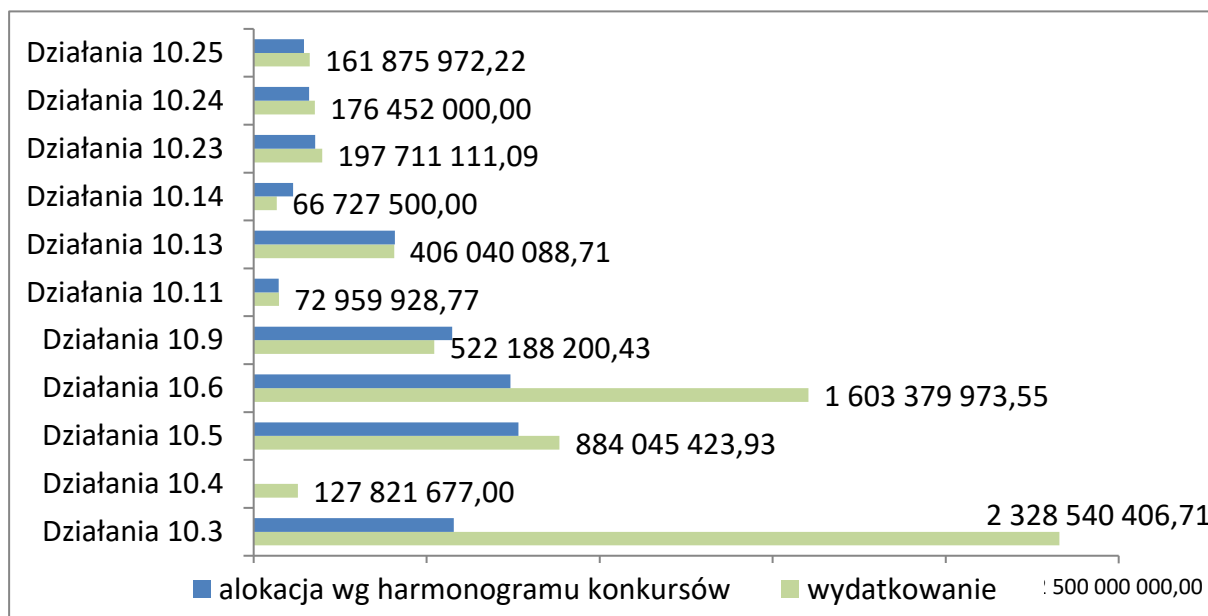
- 2,09 mld euro - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego,
- 0,83 mld euro - Europejski Fundusz Społeczny+,
- 2,22 mld euro - Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji.

Dotychczas przeprowadzono szereg konkursów o charakterze niekonkurencyjnym i konkurencyjnym w ramach naborów w ramach FE SL. Na obecnym, początkowym etapie możliwe jest zidentyfikowanie wielu ciekawych projektów z zakresu transformacji o charakterze inwestycyjnym, w tym wspierających rozwój przedsiębiorstw, innowacyjną gospodarkę oraz usprawniających proces zarządzania TPST.

TPST zakłada realizację operacji na rzecz zachowania i/lub powstania nowych miejsc pracy w przedsiębiorstwach innych niż MŚP i zgodnie z przedstawioną listą 11 przedsiębiorstw, deklarujących zachowanie bądź powstanie nowych miejsc pracy w nowoczesnych branżach. Dotychczas z indykatywnych operacji przedstawionych w TPST w naborze o numerze FESL.10.04-IP.01-002/23 trwającym od 14.04.2023 do 15.06.2023 planowane jest dofinansowanie 8 projektów. W rezultacie, zgodnie z deklaracją firm, dzięki projektom z FST utworzonych zostanie 179 nowych miejsc pracy (Załącznik nr 3).

Pełen wykaz przedsięwzięć priorytetowych uwzględnionych w Kontrakcie Programowym dla Województwa Śląskiego (będącym załącznikiem do uchwały Zarządu Województwa Śląskiego nr 1698/441/VI/2023 z dnia 9 sierpnia 2023 r.) stanowi Załącznik nr 4. Spośród 58 projektów - 25 projektów priorytetowych planowanych jest do dofinansowania w ramach FST w trybie niekonkurencyjnym. Ponieważ projekty te są w początkowej fazie realizacji oceniać można

jedynie potrzebę i zasadność ich wyłonienia.⁶ Lista projektów w ogłoszonych naborach, w tym zakończonych w odniesieniu do celów TPST stanowi załącznik nr 5.

Rysunek 1 Alokacja środków FST w stosunku do alokacji według harmonogramu naboru [tys. zł]. Źródło: opracowanie na podstawie ogłoszonych naborów na stronie <https://funduszeue.slaskie.pl/> (dostęp: 04.09.2023).

Aktualnie złożone i zaplanowane projekty w trybie niekonkurencyjnym mogą wpłynąć na proces transformacji regionu w obszarze gospodarczym i środowiskowym, w szczególności na osiągnięcie rezultatów w ramach następujących celów operacyjnych, wymagających budowy infrastruktury:

- Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych: Zwiększenie potencjału badawczo-rozwojowego i wdrożeniowego sektora B+R.
- Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych: dywersyfikacja gospodarcza podregionów górniczych.
- Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych: podniesienie konkurencyjności MŚP w sektorach alternatywnych dla górnictwa i energetyki konwencjonalnej, większy

⁶ https://funduszeue.slaskie.pl/dokument/kontrakt_programowy_dla_województwa_slaskiego

dostęp do wsparcia doradczego i finansowego na podejmowanie działalności gospodarczej.

- Zbilansowana energetyka rozproszona podregionów górniczych: zwiększenie produkcji i magazynowania energii ze źródeł odnawialnych rozproszonych.
- Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych: stworzenie warunków do rozwoju zawodowego.

Z przeglądu dotychczasowych naborów wynika, iż działania związane z osiągnięciem rezultatów w obszarze społecznym będą realizowane dla sprostania potrzebom interesariuszy procesu transformacji, w szczególności w zakresie celów:

- Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych: rozwój kompetencji oraz wzrost aktywności zawodowej mieszkańców podregionów,
- Kompleksowy system wsparcia społecznego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych: zwiększenie poziomu aktywności społeczności uczestniczących w procesie sprawiedliwej transformacji.

Rekomendacje ramowe

Transformacja w kierunku gospodarki neutralnej dla klimatu oraz gospodarki o obiegu zamkniętym stanowi jeden z najważniejszych celów politycznych Unii.

Transformacja sektora paliwowo-energetycznego to proces, którego początki zaczynają się już w latach 90tych. Wielkość wydobycia i liczba zamykanych kopalń ulega sukcesywnemu zmniejszeniu. Sprawiedliwa transformacja to kolejny etap tego procesu, który pociągnie za sobą głębokie zmiany, dlatego kluczowe znaczenie dla skuteczności nowych polityk i ich akceptacji będzie miało **czynne zaangażowanie i zaufanie społeczeństwa**. W założeniach Europa ma się stać kontynentem neutralnym dla klimatu jeszcze przed rokiem 2050. Dążenie do neutralności klimatycznej obejmuje szereg strategii, które wyznaczają kamienie milowe procesu transformacji, i aby ich realizacja była możliwa konieczne jest **wprowadzenie szeregu systemowych usprawnień i zmian dla poprawy zaufania i zaangażowania społeczeństwa w proces**.

Nieuniknionym efektem transformacji energetycznej jest dekarbonizacja, czyli wygaszanie działalności górniczej, ale także obawa o jej negatywny wpływ na przedsiębiorstwa

okołógórniczne, a co za tym idzie, doprowadzenie do konieczności redukcji zatrudnienia, przekształcenia profilu działalności oraz rozważenia likwidacji przedsiębiorstwa. Dlatego też ważnym elementem transformacji jest, aby już dzisiaj przygotowywać się do tego procesu poprzez dostosowanie posiadanych zasobów do nowych technologii i **zapewnienie możliwości przekwalifikowania pracowników i podjęcia działań dostosowawczych do nowych uwarunkowań gospodarczych**. Wśród badanych przedstawicieli zarządów przedsiębiorstw oraz pracowników w wielu przypadkach występuje poczucie niepewności związanej z dalszymi losami transformacji energetycznej województwa śląskiego. Są one powiązane z deficytem informacji ze strony rządu, co do dalszych planów i zamierzeń związanych z całym procesem. Sytuacja ta utrudnia podjęcie decyzji odnoszących się do przyszłości biznesowej, czy też zawodowej. Dla efektywnego społecznie odpowiedzialnego systemu zarządzania transformacją w podregionach górniczych należy skupić się na **poprawie świadomości społecznej mieszkańców oraz wsparciu w zakresie rozwoju umiejętności osobistych i coachingu w zakresie pokonywania oporów wobec zmian, radzenia sobie ze stresem oraz umiejętnościami interpersonalnymi**.

Aby dobrze przygotować się do procesu zamykania zakładów górniczych, a co za tym idzie przewidywania przyszłych umiejętności i potencjału przedsiębiorców na obszarach transformowanych, ważne jest **prowadzenie badań rynku pracy i zapotrzebowania na konkretne umiejętności, analiza trendów i prognozowanie przyszłych zmian w gospodarce** oraz ścisła współpraca między przedsiębiorcami, instytucjami rządowymi, samorządowymi i organizacjami pozarządowymi. W kontekście obszarów transformowanych, istotne są również kwestie związane z edukacją i kształceniem, zarówno w kontekście szkolnictwa wyższego, jak i szkoleń zawodowych czy programów rozwojowych dla przedsiębiorców. Warto również podkreślić, że **przewidywanie przyszłych umiejętności i potencjału przedsiębiorców** na obszarach transformowanych powinno uwzględniać aspekty zrównoważonego rozwoju, w tym rozwój branż związanych z ochroną środowiska i ekologią, które stanowią ważny trend w dzisiejszej gospodarce. Ważne w całym procesie jest również zapewnienie odpowiedniego poziomu finansowania, pochodzącego z różnych źródeł w odniesieniu do sfery gospodarczej, społecznej i środowiskowej.

Niezwykle istotnym elementem transformacji jest prowadzenie dialogu społecznego, którego zadaniem jest **przygotowanie interesariuszy z różnych grup na zmiany** związane z procesem

transformacji, poprzez podnoszenie świadomości społecznej, upowszechnienie wiedzy poprzez wymianę dobrych praktyk, poszukiwanie dialogu i współpracy na poziomie lokalnym. Priorytetem dla dystrybucji środków w ramach sprawiedliwej transformacji powinien być pryzmat potrzeb lokalnych społeczności i lokalnego rynku pracy, dlatego istotne znaczenie ma **stały dostęp do aktualnej wiedzy** na temat zakresu projektów możliwych do sfinansowania, systematyczne spotkania oraz upowszechnianie i promocja możliwości FST w podregionach. Istnieje potrzeba większego **zaangażowanie w dialog przedsiębiorców** w kontekście ich oczekiwań i problemów, których doświadczają w związku z prowadzoną działalnością gospodarczą jako podmiotów, które najlepiej znają rynek i kierunki zmian gospodarczych.

Transformacja regionu to proces długotrwały, do którego należy się przygotować i planować jego przebieg poprzez **dostosowanie działań adaptacyjnych jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górniczego**. W pierwszej kolejności należy całkowicie ograniczyć zatrudnianie nowych pracowników w sektorze górnictwa, co bezpośrednio przełoży się na zmniejszenie liczby pracowników wymagających wsparcia na rynku pracy. Dodatkowo pracownicy powinni być relokowani pomiędzy zakładami zgodnie z harmonogramem zamykania kopalń i planami wydobywania. Relokacja do innej kopalni lub przekwalifikowanie i podjęcie pracy poza górnictwem powinny obejmować w szczególności młodych pracowników. Konieczny jest **monitoring zatrudnienia** na poszczególnych stanowiskach pracy w kopalniach, który pozwoli określić liczbę osób niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania zakładu, a następnie jego wygaszenia i likwidacji w określonym horyzoncie czasowym. Jedną z kwestii, które w pierwszej kolejności powinny być rozwiązane pod kątem procesu sprawiedliwej transformacji jest **oferta szkół branżowych/ zawodowych i techników**. Niezbędne jest ograniczenie liczby nowych uczniów na kierunkach górniczych, diagnoza zapotrzebowania na zawody nie związane z górnictwem oraz dostosowanie oferty szkolnictwa zawodowego i technicznego do tych potrzeb. Ważne jest również większe wsparcie dla małych przedsiębiorstw. Znając wstępny harmonogram zamknięcia kopalń należy przyjąć te daty jako punkt odniesienia i rozpocząć dyskusję o dywersyfikacji gospodarek podregionów górniczych oraz sposobach zagospodarowania przestrzennego przyszlých terenów pogórnicznych.

Proces przywracania terenów zdegradowanych, w tym przemysłowych do obiegu społeczno-gospodarczego to jedna ze składowych procesu transformacji, mającego ogromne znaczenie dla dalszego rozwoju regionu i podnoszenia jakości życia człowieka. W tym celu prowadzona jest **wielowymiarowa waloryzacja i ocena atrakcyjności inwestycyjnej** tych terenów wraz z analizą ich powiązań przestrzennych i funkcjonalnych. Wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju i **wykorzystania odnawialnych źródeł energii** oraz innych alternatywnych technologii przybliży nas do osiągnięcia neutralności klimatycznej.

Wstępne rekomendacje w odniesieniu do celów TPST

Z analiz Regionalnego Obserwatorium Procesu Transformacji (ROPT) wynika szereg rekomendacji, które w kontekście celów stanowią ich uszczegółowienie i doprecyzowanie dla ukierunkowania wdrażania postanowień TPST w odniesieniu do bieżących potrzeb interesariuszy procesu transformacji.

Tabela 1 Wstępne rekomendacje w odniesieniu do celów TPST stanowiące wynik prac ROPT

Cel TPST	Wstępne rekomendacje w odniesieniu do prac z interesariuszami ROPT
Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych	Tworzenie pomysłów i nowych możliwości rozwoju dla obszarów transformowanych takich jak: inwestowanie w nowe sektory i branże, w infrastrukturę, w powstanie nowych miejsc pracy, wykorzystanie lokalnych zasobów, w tym z udziałem społeczności lokalnych.
Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych	Wykorzystywanie innowacji i nowych technologii na obszarach transformowanych, w tym do procesu wygaszania działalności górniczej oraz zwiększenie udziału czystych technologii w procesach produkcyjnych w celu znaczącej redukcji masy odpadów lub zapobiegania ich powstawaniu.

**Silna przedsiębiorczość
podregionów górniczych**

Konieczność długoterminowego planowania działań dostosowawczych i adaptacyjnych, jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górniczego.

Wspieranie sektora MŚP, w tym rzemiosła poprzez doradztwo ekspertów.

Opracowanie dla obszarów transformowanych profili zawodowych pracowników, zagrożonych utratą pracy w procesie transformacji z uwzględnieniem różnych zawodów i specjalności, w tym niszowych.

Wykorzystanie już stosowanych i sprawdzonych instrumentów aktywizacji zawodowej np. dofinansowania utworzenia stanowiska pracy.

Opracowanie dla obszarów transformowanych programów mentoringowych dla pracodawców.

**Zbilansowana energetyka
rozproszona podregionów
górniczych**

Zwiększenie produkcji i magazynowania energii ze źródeł odnawialnych rozproszonych.

**Efektywne wykorzystanie
terenów przemysłowych
podregionów górniczych
na cele gospodarcze,
środowiskowe i społeczne**

Dostosowanie do potrzeb gospodarek obszarów transformowanych regulacji prawnych z zakresu m.in. własności i gospodarowania nieruchomościami, prawa pracy i ochrony środowiska.

Tworzenie pomysłów i nowych możliwości rozwoju dla obszarów transformowanych takich jak: inwestowanie w nowe sektory i branże, w infrastrukturę, w powstanie nowych miejsc pracy, wykorzystanie lokalnych zasobów, w tym z udziałem społeczności lokalnych.

Wykorzystanie terenów przemysłowych na cele rozwojowe regionu.

**Efektywny system
wzmacniający mobilność
w podregionach górniczych**

Planowanie inwestycji na terenach pogórnich z wykorzystaniem zasobów lokalnych.

Wdrażanie projektów z udziałem mieszkańców i przedsiębiorców.

Opracowanie planu budowy infrastruktury na rzecz transportu zeroemisyjnego i niezmotoryzowanego.

Rozbudowa infrastruktury transportu zbiorowego celem poprawy komunikacji podregionów górniczych.

**Atrakcyjne i efektywne
kształcenie oraz
podnoszenie kwalifikacji
w podregionach górniczych**

Opracowanie programu identyfikującego przyszłe umiejętności i potencjał przedsiębiorców działających na obszarach transformowanych i włączenie go do systemu edukacji.

Opracowanie oferty kształcenia dla obszarów transformowanych, związanej z istniejącym i tworzonym potencjałem gospodarczym oraz odpowiadającej na bieżące i perspektywiczne potrzeby lokalnych rynków pracy.

Opracowanie oferty tematycznej kształcenia, która będzie na obszarach transformowanych:

- związana z istniejącym i tworzonym potencjałem gospodarczym,
- odpowiedzią na bieżące i perspektywiczne potrzeby rynków pracy,
- odpowiedzią na oczekiwania społeczne,
- powiązana z możliwościami jej wdrożenia na podstawie istniejącej bazy edukacyjnej.

Odtworzenie kształcenia zawodowego, odpowiadającego na współczesne wyzwania rynku pracy na obszarach

**Atrakcyjny i efektywny
system wsparcia rynku
pracy podregionów
górnich**

transformowanych oraz uwzględniającego elastyczne i innowacyjne formy nauczania.

Opracowanie prognoz dotyczących zapotrzebowania na absolwentów szkół zawodowych w odniesieniu do planowanych procesów inwestycyjnych.

Odejście w kształceniu od modelu procesowego na rzecz modelu projektowego i od usługi szkoleniowej do szkoleniowo-rozwojowej.

Wzmacnianie kompetencji pracowników sektora wydobywczego, które umożliwi efektywne przekwalifikowanie w sytuacji konieczności zmiany miejsca pracy.

**Kompleksowy system
wsparcia społecznego
aktywizujący mieszkańców
podregionów górniczych**

Budowanie na obszarach transformowanych strategii, dotyczących rozwoju talentów i potrzeb kadrowych z dokładnym wskazaniem, którzy pracownicy są potrzebni, których można przesunąć na inne stanowiska i gdzie mogą być potrzebne nowe talenty.

Opracowanie programów płynnego przechodzenia do nowych miejsc pracy, wdrażanych jeszcze na etapie trwania zatrudnienia osób potencjalnie mogących utracić pracę (job-to-job transition).

Prowadzenie skutecznej komunikacji i polityki informacyjnej prezentującej pozytywne efekty transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej w podregionach górniczych, co przyczyni się do wzrostu świadomości społecznej mieszkańców podregionów górniczych i minimalizowaniu wystąpienia potencjalnych konfliktów społecznych.

Prowadzenie dialogu społecznego w celu uzyskania konsensusu i poparcia społecznego dla idei transformacji energetycznej w regionie.

Zwiększenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców obszarów transformowanych i zintensyfikowanie działań związanych z ochroną środowiska, w szczególności poprzez rekultywację terenów pogórnich i usuwanie zanieczyszczeń.

Wzmocnienie dialogu społecznego poprzez stałą współpracę w grupach interdyscyplinarnych, łączącą interesariuszy z różnych branż lub w ramach różnych obszarów tematycznych wyznaczonych przez kierunki transformacji, wsparcie już istniejących struktur współpracy, istniejących szczególnie na terenach małych gmin miejskich czy wiejskich takich jak: rady sołtysów, koła gospodyń wiejskich itp., wsparcie ruchów oddolnych, dobre praktyki i wymianę wiedzy na temat procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej pomiędzy regionami węglowymi i wizyty studyjne w miejscach, gdzie zostały zrealizowane projekty transformacyjne.

**Efektywny społecznie
odpowiedzialny system
zarządzania transformacją
w podregionach górniczych**

Gromadzenie w jednym i dostępnym źródle bazy wiedzy o potrzebach kompetencyjnych pracodawcy i pracownicy z obszarów transformowanych.

Sprawiedliwe traktowanie wszystkich grup interesariuszy procesu transformacji „aby nikt nie był pozostawiony w tyle”, szczególnie tych, którzy są najbardziej narażeni na negatywne konsekwencje tego procesu. Wdrożenie programów osłonowych dla pracowników zakładów górniczych i okołogórniczych.

Optymalne wykorzystanie wiedzy i doświadczenia (dobrych praktyk) z przeprowadzonych wcześniej restrukturyzacji górnictwa w regionie.

Podejmowanie międzysektorowej współpracy pomiędzy pracownikami kopalń i firm okołogórnich, władzami lokalnymi i rządowymi oraz społecznością lokalną.

Efektywne planowanie procesu transformacji energetycznej i szacowanie związanego z nią ryzyka.

Dobrze zaplanowany proces zamykania kopalń może zminimalizować i złagodzić jego negatywne konsekwencje dla społeczności lokalnych w podregionach górniczych.

4.2. Matryca wynikowa analizy SWOT w kontekście celów operacyjnych TPST w odniesieniu mocnych i słabych stron

W tabeli nr 2 przedstawione zostały wyniki analizy SWOT Bilansu Strategicznego odnoszące się do mocnych i słabych stron w kontekście celów operacyjnych Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego. W komentarzu dokonana została analiza rozbieżności pomiędzy celem operacyjnym a zidentyfikowanymi mocnymi i słabymi stronami, wynikającymi ze zrealizowanych w ramach projektu ROPT badań, wpisującymi w obszar tego celu. Wskazując luki na obszarach transformowanych, występujące w ramach danego celu analiza może służyć skuteczniejszym działaniom wsparcia, kierowanego w ramach programów realizowanych ze środków europejskich.

Tabela 2 Matryca wynikowa analizy SWOT w kontekście celów operacyjnych TPST w odniesieniu do mocnych i słabych stron

CEL OPERACYJNY	MOCNE STRONY	SŁABE STRONY	KOMENTARZ – ANALIZA ROZBIEŻNOŚCI
Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych	<ul style="list-style-type: none"> Innowacje i badania naukowe jako kreator możliwości dla rozwoju przedsiębiorczości. Prowadzenie działań biznesowych, niwelujących negatywne skutki środowiskowe np. zmian technologicznych, mających doprowadzić do 	<ul style="list-style-type: none"> Wysoka kosztochłonność nowych inwestycji proekologicznych (farmy wiatrowe, panele słoneczne). Brak rozmów z przedsiębiorcami na temat wdrażania i postępu europejskiej unii 	Zidentyfikowane luki: niedostatek infrastruktury innowacyjnej, szczególnie wśród sektora MŚP, zbyt małe w stosunku do oczekiwań społecznych inwestycje w badania i rozwój, monokultura przemysłowa, niedostateczne wsparcie dla przedsiębiorczości,

	<p>niezależnienia się od węgla kamiennego.</p> <ul style="list-style-type: none">• Inwestowanie środków związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym, w tym na poprawę efektywności energetycznej.• Dostępność kadr pracowniczych z i umiejętnościami potrzebnymi w obszarach zielonej gospodarki, np. OZE, obsługa turbin wiatrowych.• Innowacje technologiczne wymuszone zmianami polityk i przepisów.• Opracowana Regionalna Strategia Innowacji Województwa Śląskiego 2030 oraz Strategia Rozwoju	<p>energetycznej (optymalizacja kosztów zmian).</p> <ul style="list-style-type: none">• Brak dostosowania do zmian technologicznych i trudności w przekwalifikowaniu się pracowników na zielone sektory.	<p>niewystarczający dostęp do wykwalifikowanych pracowników i potrzeba podniesienia świadomości innowacyjnej wśród pracowników firm, szczególnie firm pozagórniczych z sektora MŚP.</p>
--	---	--	--

	<p>Województwa Śląskiego 2030 Zielone Śląskie, wyznaczająca kierunki wieloletniej polityki w zakresie rozwoju innowacyjności.</p>		
<p>Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poprawa wizerunku firm i regionu związana z transformacją energetyczną. • Wzrost społecznej świadomości klientów/konsumentów i zwiększony popyt na zielone usługi i technologie, będące motorem innowacyjności firm. • Przyspieszenie technologicznego postępu w województwie śląskim, związane m.in. z przyjęciem strategii Zielone Śląskie. 	<ul style="list-style-type: none"> • Spadek dochodów samorządów gmin górniczych i zubożenie regionów górniczych, skutkujące niższą jakością usług społecznych i niekorzystnym wpływem na społeczności lokalne. • Brak przygotowanych terenów inwestycyjnych. • Trudności finansowe i administracyjne przy realizacji projektów związanych z odnawialnymi źródłami energii. 	<p>Zidentyfikowane luki:</p> <p>zróżnicowana terytorialnie, istotna zależność od sektora górnictwa dużej części okołogórniczych przedsiębiorstw kooperujących, niewystarczający poziom innowacyjności gospodarki, niewystarczające inwestycje kapitałowe, brak współpracy międzysektorowej, szczególnie pomiędzy sferą B+R a biznesem i samorządem, niedostosowana do potrzeb procesu transformacji polityka publiczna na poziomie krajowym, potrzeba poszerzenia</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Redukcja emisji gazów cieplarnianych wymuszona uregulowaniami prawnymi. • Ochrona wód i ekosystemów wodnych wymuszona uregulowaniami prawnymi. • Konieczność poprawy jakości powietrza wymuszona uregulowaniami prawnymi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak efektywności energetycznej. • Zanieczyszczenie powietrza. • Uszkodzenie ekosystemów wodnych na terenach górniczych. • Składowanie odpadów i związana z tym zmiana krajobrazu terenów górniczych. 	<p>wiedzy dot. zrównoważonego rozwoju, wykorzystywania zasobów, zmian klimatycznych i efektywności energetycznej oraz podnoszenia świadomości społeczności lokalnych w zakresie transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej w województwie śląskim, a także alternatywnych możliwości gospodarczych np. w kwestii rozwoju OZE na terenach pogórniczych.</p>
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Innowacyjność i konkurencyjność postrzegana jako wartość, zarówno przez pracowników jak i pracodawców. • Wprowadzenie do systemu szkolnictwa wyższego 	<ul style="list-style-type: none"> • Słaba aktywność przedsiębiorcza mieszkańców regionów górniczych. • Wysokie koszty transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej powodujące spowolnienie gospodarcze. 	<p>Zidentyfikowane luki: silne skoncentrowanie przedsiębiorczości wokół jednego sektora tj. górnictwa, brak odpowiednich programów edukacyjnych i szkoleniowych gwarantujących</p>

kształcenia dualnego, polegającego na współpracy przedsiębiorstwa i uczelni wyższej, podczas którego studenci zdobywają pierwsze doświadczenia zawodowe już w trakcie nauki (czas studiów jest dzielony pomiędzy zdobywaniem praktyki u pracodawcy i nauki w siedzibie uczelni).

- Rozwijający się i nabierający coraz większego znaczenia sektor srebrnej gospodarki (silver economy), który może stanowić alternatywę dla zatrudnienia pracowników z sektorów schyłkowych.

- Niskie przekonanie pracowników na niższych szczeblach w zakładach górniczych o szansach wykorzystania posiadanych obecnie kwalifikacji na rynku pracy w przypadku konieczności zmiany zatrudnienia.
- Krytyczna samoocena szans w poradzeniu sobie na rynku pracy i poszukiwaniu nowego miejsca pracy.
- Trudności w identyfikacji wewnętrznego potencjału przez przedsiębiorców i pracowników części przedsiębiorstw okołogórniczych.

przedsiębiorcom dostęp do kadry pracowników z umiejętnościami technicznymi zawodowymi, nieodpowiednie regulacje i polityka publiczna w odniesieniu do kształcenia zawodowego, brak silnych międzysektorowych sieci współpracy i partnerstw oraz niechęć pracowników branż tradycyjnych do zakładania własnej działalności gospodarczej.

<p>Zbilansowana energetyka rozproszona podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoki poziom adaptacji społecznej do nowych, ekologicznych technologii, np. OZE. • Umiejętność dostosowania się do nowych regulacji. • Prowadzenie działań biznesowych, niwelujących negatywne skutki środowiskowe np. zmian technologicznych, mających doprowadzić do uniezależnienia się od węgla kamiennego. • Inwestowanie środków związanych z przeciwdziałaniem zmianom klimatycznym, w tym na poprawę efektywności energetycznej. • Poprawa stanu środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak efektywności energetycznej. • Brak prowadzenia szerokiej edukacji ekologicznej od najwcześniejszych lat życia człowieka (przedszkole). • Wysoka kosztochłonność nowych inwestycji proekologicznych (farmy wiatrowe, panele słoneczne). • Brak rozmów z przedsiębiorcami na temat wdrażania i postępu europejskiej unii energetycznej (optymalizacja kosztów zmian). • Niedostateczna jakość powietrza. 	<p>Zidentyfikowane luki:</p> <p>zależność od tradycyjnych źródeł energii, brak odpowiedniej infrastruktury do produkcji, przechowywania i dystrybucji energii rozproszonej, brak spójnej i odpowiednio ukierunkowanej polityki energetycznej, niskie inwestycje kapitałowe, brak odpowiednich umiejętności i wiedzy z zakresu energetyki rozproszonej, opór społeczny, brak dostatecznej liczby inwestorów na terenach pogórniczych, brak technologicznych i ekonomicznych możliwości w szybkim i równoważnym zastąpieniu energii pochodzącej ze źródeł kopalnych energią pochodzącą ze źródeł</p>
---	--	---	---

	<p>naturalnego w regionie w wyniku dekarbonizacji (woda, gleba, powietrze).</p>		<p>odnawialnych, przeciętne warunki klimatyczne i geograficzne województwa śląskiego do wykorzystywania energii ze źródeł odnawialnych (promieniowanie słoneczne, energia wiatrowa i wodna), niedostateczna przepustowość i przygotowanie sieci przesyłowych oraz magazynów energii hamujące rozwój OZE i energetyki rozproszonej, identyfikacji i wykorzystania odpowiednich źródeł energii odnawialnej, zapewnienie ciągłości dostaw energii.</p>
<p>Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba/ powierzchnia terenów pogórniczych na terenie województwa śląskiego, stanowiąca potencjał do 	<ul style="list-style-type: none"> • Duża liczba/ powierzchnia terenów przemysłowych, w tym pogórniczych, będąca obciążeniem dla środowiska. • Długi czas przekazywania 	<p>Zidentyfikowane luki: konieczność poniesienia bardzo dużych nakładów finansowych na rekultywację i ochronę środowiska,</p>

	<p>zagospodarowania</p> <ul style="list-style-type: none">• Możliwość wykorzystania terenów pokopalnianych jako magazynów energii, np. przepompownie wody, przechowywanie CO₂, serwerownie.	<p>terenów pogórniczych samorządom lokalnym.</p> <ul style="list-style-type: none">• Obarczenie kosztami rekultywacji terenów pokopalnianych gmin i powiatów (samorządów lokalnych).• Dewastacja budynków znajdujących się na terenach pogórniczych.• Zniszczona infrastruktura techniczna i przemysłowa terenów pogórniczych.• Ograniczenie pojęcia „tereny pogórnicze” do obszarów infrastruktury kopalnianej, bez uwzględniania całego obszaru eksploatacji górniczej, obciążonego skutkami środowiskowymi.	<p>czasochłonność procesu rekultywacji terenów pogórniczych, utrata miejsc pracy i migracje ludności, niewystarczające środki zewnętrzne np. UE na wsparcie inwestycji na terenach pogórniczych, brak spójnych strategii planowania przestrzennego, niska aktywność społeczna, brak zrównoważonej polityki infrastrukturalnej, usprawniającej proces zagospodarowania terenów pogórniczych.</p>
--	--	---	--

		<ul style="list-style-type: none"> • Pogorszenie jakości wód, podziemnych i powierzchniowych, w tym możliwy zanik cieków wodnych zasilanych wodami kopalnianymi. • Tworzenie się rozlewisk na powierzchni osiadłego terenu, skutkująca np. podmakaniem budowli, korozja urządzeń podziemnych. 	
<p>Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Umiejętność dostosowania do zmieniających się trendów i technologii pracowników i pracodawców województwa śląskiego. • Koncentracja ośrodków przemysłowych i ich relatywna bliskość np. Górnośląsko-Zagłębiowska Metropolia, 	<ul style="list-style-type: none"> • Oczekiwania od pracodawców konkretnego wsparcia, ułatwiającego zmianę aktywności zawodowej i przejście do nowego miejsca pracy • Zbyt niski poziom wsparcia dla pracowników w przekwalifikowaniu lub 	<p>Zidentyfikowane luki: niska dostępność transportu publicznego w małych gminach górniczych oddalonych do dużych miast, niewystarczający stopień dostosowania infrastruktury komunikacji publicznej do potrzeb osób z niepełnosprawnościami wysokie</p>

	<p>Aglomeracja Rybnicka, Agglomeracja Bielska.</p> <ul style="list-style-type: none"> Dobre skomunikowanie części ośrodków przemysłowych, rozwój transportu metropolitalnego. 	<p>uzupełnieniu kompetencji i kwalifikacji zawodowych, w tym wsparcie w uzyskaniu dodatkowych uprawnień, zapewnienie udziału w innych kursach zawodowych oraz wsparcie w uzupełnieniu i podjęciu edukacji.</p> <ul style="list-style-type: none"> Zbyt niski poziom wsparcia w zakresie rozwoju umiejętności osobistych dla pracowników, w tym pokonywanie oporów wobec zmian, radzenie sobie ze stresem. 	<p>koszty dojazdu transportem prywatnym.</p>
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> Zadowolenie z wykonywanej pracy oraz lojalność i zaangażowanie cechujące pracowników firm górniczych. Pozytywne nastawienie pracowników kopalń 	<ul style="list-style-type: none"> Obawy dużej części pracowników firm górniczych i okołogórniczych związane z procesem transformacji. Kursy rekwalifikacyjne nie zawsze przystające do 	<p>Zidentyfikowane luki: konieczność lepszego dostosowania i stałego aktualizowania programów edukacyjno-szkoleniowych do potrzeb rynku pracy, w</p>

	<p>i przedsiębiorstw okołogórniczych do przekwalifikowania lub uzupełnienia kompetencji i kwalifikacji zawodowych.</p> <ul style="list-style-type: none">• Wysoki poziom aktywności pracowników przedsiębiorstw województwa śląskiego w doszkącaaniu i podnoszeniu kompetencji.• Zainteresowanie podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych, co w przyszłości może ułatwić znalezienie nowego miejsca pracy.• Umiejętność samodzielnego szukania nowego miejsca zatrudnienia.• Większość pracowników firm okołogórniczych spodziewa się	<p>potrzeb i oczekiwań pracowników, nie powiązane z ich oczekiwaniami, możliwościami oraz potencjałem.</p> <ul style="list-style-type: none">• Nierówności lub wykluczenie społeczne osób wychodzących z rynku pracy lub nieposiadających odpowiednich kompetencji• Wysoki poziom zależności przedsiębiorstw od nowych technologii i danych, co skutkuje koniecznością nabycia nowych kompetencji przez pracowników.• Brak alternatywnych miejsc pracy wysokiej jakości w stosunku do sektora górnictwa.	<p>szczegółności dotyczących kompetencji cyfrowych.</p>
--	---	--	--

zmiany miejsca pracy
w wyniku procesu
transformacji energetycznej.

- Zmiana dotychczasowego zatrudnienia w oparciu o indywidualne doradztwo zawodowe, tj. wsparcie w wyborze kursu zawodowego, pomoc we wskazaniu u potencjalnych miejsc pracy oraz omówienie możliwości zawodowych na lokalnym rynku pracy z uwzględnieniem posiadanych kompetencji
- Umiejętność pracy w trudnych warunkach cechująca pracowników firm górniczych i okołogórniczych.

- Brak dostatecznej wiedzy o instrumentach motywujących pracowników do podejmowania zatrudnienia.

	<ul style="list-style-type: none"> Lojalność i zaangażowanie pracowników sektora górnictwa, śląski etos pracy. Wysoki poziom zainteresowania podnoszeniem swoich kwalifikacji zawodowych wśród pracowników firm okołogórnicznych, co w przyszłości może ułatwić znalezienie nowego miejsca pracy. 		
<p>Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> Mniejsze poczucie zagrożenia utratą pracy przez pracowników spółek górniczych z uwagi na przyjęty w umowie społecznej program działań osłonowych, zabezpieczający interesy tej grupy zawodowej. 	<ul style="list-style-type: none"> Niedostateczny zakres szkoleń w kontekście potrzeb współczesnego rynku pracy i wsparcia rozwoju zawodowego. Słaba kondycja finansowa części przedsiębiorstw, szczególnie okołogórnicznych. 	<p>Zidentyfikowane luki:</p> <p>brak różnorodności sektorów gospodarki, szczególnie w obszarze usług na części obszarów transformowanych, wynikającej z monokultury górniczej, niedostateczna dostępność do szkoleń i kursów rekwalifikacyjnych dla</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Akceptacja procesu dywersyfikacji działalności gospodarczej i brak obaw przedsiębiorców branży pozagórnicznej, związanych z koniecznością reorganizacji firmy i zmiany profilu jej działalności. • Duża liczba przedsiębiorstw w regionie. • Lokowanie dużych, znanych firm w regionie, generujących nowe miejsca pracy i podnoszących poziom konkurencyjności. • Duże zapotrzebowanie na firmy budowlane, które mogą przejmować pracowników zakładów górniczych. • Wykwalifikowana kadra pracownicza (robotnicy, 	<ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczne wsparcie finansowe dla małych przedsiębiorstw. • Wysoki stopień zależności firm okołogórniczych od kopalń, z uwagi na ukierunkowanie na świadczenie usług zakładom górniczym, co stanowi poważną przeszkodę w możliwości zmiany profilu działalności. 	<p>pracowników przedsiębiorstw nie ujmowanych w ramach obszarów wsparcia dla branży okołogórniczej.</p>
--	---	---	--

	<p>management) w województwie śląskim.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dobra infrastruktura komunikacyjna, wzmacniająca mobilność pracowników i tworząca efekt zachęty dla inwestorów. 		
<p>Kompleksowy system wsparcia społecznego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie finansowe i programy rozwojowe w zakresie transformacji dla przedsiębiorców i pracowników. • Podejmowanie działań w firmach okołogórniczych zmierzających do łagodzenia negatywnych skutków transformacji w postaci przebranżowienia działalności i podniesienia kompetencji pracowników. 	<ul style="list-style-type: none"> • Problemy demograficzne, w tym migracja ludzi młodych i starzejące się społeczeństwo. • Niestabilność warunków pracy i płacy, szczególnie w firmach prywatnych. • Problem z naborem wykwalifikowanych pracowników jako istotne ograniczenie dla rozwoju przedsiębiorstw pozagórniczych. 	<p>Zidentyfikowane luki: niska aktywność i partycypacja społeczna, silne i pokoleniowe (dziedziczone) przywiązanie do zakładu górniczego utrudniające podjęcie decyzji o zmianie miejsca pracy, rozbieżności w wysokości dochodów uzyskiwanych z pracy w sektorze wydobywczym w stosunku do pracy w innych sektorach gospodarki, ekonomiczne konsekwencje utraty pracy – obniżenie dochodów i jakości</p>

- Wzrost innowacyjności firm pozagórnich.
- Rozwój sektora usług ekologicznych.

życia, psychologiczne konsekwencje utraty pracy (np. uzależnienie od środków psychoaktywnych, rozpad więzi rodzinnych, zaburzenia psychiczne, pogorszenie stanu zdrowia), migracje zarobkowe, bezdomność, wzrost przestępczości i pojawienie się enklaw biedy i wykluczenia społecznego na terenie gmin górniczych, brak spójnej polityki informacyjnej i świadomości społecznej dot. konsekwencji społeczno-gospodarczych procesu transformacji energetycznej i wynikająca z tego niewystarczająca liczba działań przygotowawczych, łagodzących wystąpienie ewentualnych napięć i

			<p>konfliktów społecznych w gminach górniczych.</p>
<p>Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wysoka jakość dialogu społecznego (DS), realizowanego przez struktury UMWSL, pozytywnie wpływającego na przebieg procesu transformacji w województwie śląskim. • Wysoki stopień wykorzystania w procesie transformacji województwa śląskiego inkluzywnych narzędzi DS takich jak: konsultacje społeczne, wspólne projekty oraz tworzenie partnerstw na rzecz transformacji. 	<ul style="list-style-type: none"> • Złożoność procesu transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej, wymagająca podejmowania wielokierunkowych działań. • Czasochłonność (działania rozłożone na dekady) procesu transformacji energetycznej. • Braki kadrowe oraz niskie kompetencje społeczne interesariuszy procesu transformacji energetycznej ograniczające dialog społeczny i zaangażowanie w proces transformacji. • Niski poziom ogólnej świadomości społecznej mieszkańców województwa 	<p>Zidentyfikowane luki:</p> <p>niedostateczna współpraca między interesariuszami, szczególnie w ujęciu interdyscyplinarnym, niedostateczne inwestycje w usługi społeczne dedykowane osobom, rodzinom i społeczności lokalnej, których celem jest zaspakajanie ich aktualnych potrzeb, obejmujące działania z zakresu m.in.: wspierania rodziny, osób z niepełnosprawnością, reintegracji zawodowej i społecznej, ochrony zdrowia czy pobudzania aktywności obywatelskiej.</p>

		<p>śląskiego nt. procesu transformacji.</p> <ul style="list-style-type: none">• Niski poziom wiedzy na temat różnorodności narzędzi dialogu społecznego i możliwości udziału w nim.• Negatywne nastawienie społeczności gmin górniczych, szczególnie małych gmin górniczych, do dekarbonizacji gospodarki.	
--	--	---	--

4.3. Ocena aktualności celów i kierunków działania transformacji społeczno-gospodarczej regionu w kontekście szans i zagrożeń analizy wynikowej SWOT

W tabeli nr 3 przedstawiono wyniki analizy SWOT Bilansu Strategicznego odnoszące się do szans i zagrożeń w kontekście każdego z 10 celów operacyjnych Terytorialnego Planu Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego. W komentarzu dokonano analizy rozbieżności pomiędzy celem operacyjnym a zidentyfikowanymi szansami i zagrożeniami, wynikającymi ze zrealizowanych w ramach projektu ROPT badań, wpisującymi się w obszar danego celu. Podobnie jak w przypadku mocnych i słabych stron, analiza ma pomóc w ukierunkowaniu wsparcia oferowanego w ramach programów realizowanych ze środków europejskich wskazując luki na obszarach transformowanych, odnoszące się do danego celu.

Tabela 3 Matryca wynikowa analizy SWOT w kontekście celów operacyjnych TPST w odniesieniu do szans i zagrożeń

CEL OPERACYJNY	SZANSE	ZAGROŻENIA	KOMENTARZ – ANALIZA ROZBIEŻNOŚCI
Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój nowych sektorów gospodarki, np. związanych z OZE, budownictwem, gospodarką obiegu zamkniętego, oznaczający nowe rynki i możliwości eksportu. Innowacyjne technologie 	<ul style="list-style-type: none"> Problemy związane ze znalezieniem alternatyw dla górnictwa, szczególnie w kontekście tworzenia nowych miejsc pracy i przekwalifikowania pracowników. 	Zidentyfikowane luki: wysoki poziom zależności od tradycyjnych sektorów i ograniczona różnorodność gospodarcza i innowacyjność, niski poziom inwestycji w badania i rozwój, deficyt odpowiednio wykwalifikowanej

	<p>i rozwiązania, wpływające na rozwój przedsiębiorczości społecznej.</p> <ul style="list-style-type: none">• Wsparcie przedsiębiorców pozagórniczych w postaci instrumentów finansowych, m.in. zmiana profilu działalności, wprowadzenie nowej technologii, refinansowanie zatrudnienia pracowników.• Poprawa stanu środowiska naturalnego w regionie w wyniku dekarbonizacji (woda, gleba, powietrze).• Wysoki potencjał lokalny do rozwoju praktyk zrównoważonego rozwoju, z uwagi na coraz wyższą świadomość ekologiczną, np. szerokie wykorzystanie	<ul style="list-style-type: none">• Niepewność co do ram regulacyjnych (np. brak możliwości szybkiej zmiany miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego) i kosztów inwestycyjnych (np. związanych z wystąpieniem szkód górniczych) na terenach pogórniczych.	<p>kadry do pracy w sektorach innowacyjnych, takich jak technologia, nauka czy usługi, na terenach małych gmin górniczych brak rozwiniętej infrastruktury technologicznej takiej jak: dostęp do szybkiego internetu, parków technologicznych, inkubatorów przedsiębiorczości oraz dostępu do kapitału inwestycyjnego, zbyt niski poziom współpracy między sektorami gospodarki, nauką, sektorem publicznym i organizacjami pozarządowymi.</p>
--	--	---	--

	<p>OZE, termomodernizacji.</p>		
<p>Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Promowanie ekoinnowacji oraz interdyscyplinarna współpraca w tym obszarze między podmiotami, dotychczas nie zainteresowanymi współpracą, np. „zielone” NGO i górnicze związki zawodowe. • Budowanie odporności na zmiany klimatyczne wymuszone nowymi „zielonymi” politykami. 	<ul style="list-style-type: none"> • Konieczność długoterminowego planowania działań adaptacyjnych, jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górniczego. • Mocno ograniczone zasoby surowców mineralnych niezbędnych dla zielonej transformacji, powodujące uzależnienie od innych surowców i technologii. • Regulacje środowiskowe powodujące wysokie koszty i ograniczenia w rozwoju firm. • Wyższe koszty energii dla mieszkańców oraz przedsiębiorców. 	<p>Zidentyfikowane luki: dominacja przemysłu wydobywczego, co sprawia, że gospodarka jest silnie związana z wydobyciem surowców mineralnych takich jak węgiel; brak różnorodności (dywersyfikacji) gospodarczej co oznacza, że podregiony górnicze są podatne na wahania cen surowców na rynku światowym, co może prowadzić do trudności ekonomicznych w okresach spadku ich cen, intensywne zużycie energii opartej na węglu, co ma negatywny wpływ na środowisko i sprawia, że gospodarki regionów górniczych są mało energooszczędne, brak dostępu do energooszczędnych technologii m.in. z uwagi na ich</p>

			<p>koszt; skutki negatywnego wpływu górnictwa na środowisko, co może prowadzić do jego degradacji oraz zanieczyszczenia powietrza i wód.</p>
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Niska liczba bezrobotnych w województwie śląskim. • Dostęp do globalnych rynków dla przedsiębiorców w województwie śląskim, wynikający z rozwoju technologii. • Zamykanie zakładów górniczych, które może przyczynić się do rozwoju usług społecznych, świadczonych przez pracowników zatrudnionych dotychczas w branżach tradycyjnych. 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak systemu pomocy instytucjonalnej na poziomie rządowym, skierowanej do firm okołogórniczych. • Regulacje, dotyczące udzielania pomocy publicznej ograniczają możliwości pomocy skierowanej do firm okołogórniczych. • Małe zaangażowanie, wynikające z braku systemu zachęt i niskiego poczucia potrzeby zaangażowania w proces transformacji przez przedsiębiorców. 	<p>Zidentyfikowane luki: w wielu podregionach górniczych przedsiębiorczość jest głównie oparta na sektorze wydobywczym, co oznacza, że wiele firm czerpie dochody z dostarczania usług (np. transport) i produktów (np. sprzęt) zakładom górniczym, zakład górniczy często stanowi głównego pracodawcę, co sprawia, że wiele osób jest zatrudnionych w branżach związanych z wydobyciem surowców; niski poziom</p>

	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój sektora zielonych technologii oznaczający tworzenie zielonych miejsc pracy. • Zwiększone inwestycje w OZE i rosnące zapotrzebowanie na specjalistów ds. ochrony środowiska. 	<ul style="list-style-type: none"> • Problem z utrzymaniem poziomu wynagrodzeń pracowników przechodzących w dużych przedsiębiorstwach górniczych i okołogórniczych do sektora MŚP. • Niedostateczne uwzględnienie roli ekologii w prowadzeniu działalności gospodarczej. 	<p>przedsiębiorczości mieszkańców podregionów górniczych oparty na przywiązaniu do jednego miejsca pracy; niski poziom zdywersyfikowania gospodarek tych regionów, co oznacza, że są podatne na wahania cen surowców na rynku światowym, w związku z tym, że przedsiębiorstwa i pracownicy w tych regionach są mocno związani z wydobyciem surowców, są podatni na zmiany koniunktury takie jak np. spadek cen surowców.</p>
<p>Zbilansowana energetyka rozproszona podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Energooszczędność i efektywność energetyczna, oznaczająca rozwój sektora energii odnawialnej. • Osiąganie celów zrównoważonego rozwoju 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak dostępności energii w cenach, których poziom nie wpłynie negatywnie na możliwość rozwoju i konkurencyjność polskiej gospodarki. 	<p>Zidentyfikowane luki: w wielu podregionach górniczych energetyka jest oparta na tradycyjnych źródłach energii, takich jak węgiel lub gaz ziemny, co sprawia, że regiony te są</p>

	<p>i celów klimatycznych oraz redukcja emisji gazów cieplarnianych.</p>	<ul style="list-style-type: none">• Wysokie koszty finansowe i społeczne zielonej transformacji.• Upadek przedsiębiorstw zależnych od górnictwa.• Spadek dochodów z tytułu podatków w gminach górniczych.• Niepewność związana z decyzjami politycznymi i regulacjami prawnymi	<p>uzależnione od surowców kopalnych, podregiony górnicze często mają niski udział energii odnawialnej w swoim miksie energetycznym, co oznacza, że są mało zrównoważone pod względem ekologicznym i mogą być narażone na wahania cen surowców energetycznych; wysokie koszty dostępu do nowych technologii; brak zrównoważonej produkcji energii, w przypadku regionów, które nie produkują wystarczającej ilości energii odnawialnej, istnieje również uzależnienie od importu energii, co może prowadzić do niestabilności dostaw.</p>
--	---	---	--

<p>Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Inwestycje w infrastrukturę, w tym w infrastrukturę pogórnica. • Wczesne planowanie działań transformacyjnych na terenach górniczych i pogórnica. • Zmiany ustawodawcze w obszarze terenów pogórnica, ułatwiające ich przekazywanie, rekultywację. 	<ul style="list-style-type: none"> • Efektywne wykorzystanie terenów pogórnica na cele gospodarcze i społeczne. • Konieczność uproszczenia i przyspieszenia procedur, dotyczących przekazywania terenów pogórnica gminom oraz wprowadzania zmian w planach zagospodarowania przestrzennego. • Zmiany w ekosystemie, krajobrazie i bioróżnorodności obszarów transformowanych. • Skomplikowany proces rekultywacji terenów pogórnica. • Konflikty zakładów górniczych z lokalnymi interesariuszami 	<p>Zidentyfikowane luki: w wielu podregionach górniczych tereny przemysłowe pozostały opuszczone po zamknięciu kopalń i zakładów przemysłowych, co może prowadzić do degradacji obszarów danej gminy/miasta i utraty wartości nieruchomości, deindustrializacja może prowadzić do braku różnorodności gospodarczej, wzrostu podatności na wahania gospodarcze i bezrobocie; tereny pogórnica i przemysłowe wymagają często wysokich nakładów finansowych na ich oczyszczenie i rewitalizację; konieczny jest proces przyspieszenia i uproszczenia przekazywania terenów</p>
---	--	--	---

		na tle środowiskowym (szkody górnicze).	pogórnich na rzecz gmin w celu ich wykorzystania i zaadoptowania do nowych celów gospodarczych.
Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych		<ul style="list-style-type: none"> Ryzyko uproszczeń i stereotypów nt. potencjału i możliwości określonych grup pracowników. 	Zidentyfikowane luki: w wielu podregionach górniczych systemy transportu opierają się głównie na ruchu drogowym , co może prowadzić do korków, zanieczyszczenia powietrza i ograniczonej mobilności, czego konsekwencją może być wzrost kosztów pracy .
Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych	<ul style="list-style-type: none"> Rozwój szkolnictwa zawodowego i branżowego, skierowanego zarówno do młodzieży, jak i dorosłych. Programy przekwalifikowania i wsparcie rozwoju zawodowego. 	<ul style="list-style-type: none"> Czasochłonny wybór wykonawcy kursów rekwalifikacyjnych. 	Zidentyfikowane luki: niewystarczające zaangażowanie przedsiębiorstw w edukację pracowników , w podregionach górniczych oferta edukacyjna może być ograniczona , co oznacza, że kształcenie często koncentruje się na tradycyjnych

zawodach związanych z górnictwem, co może utrudniać dostosowanie się do zmieniających się potrzeb rynku pracy; **absolwenci szkół i uczelni mogą być niewystarczająco przygotowani do pracy w nowoczesnych sektorach gospodarki** takich jak: technologia, nauka czy usługi; brak dostępu do różnorodnych środków kształcenia i szkolenia może prowadzić do niskiej mobilności edukacyjnej, co oznacza, że mieszkańcy tych regionów mają ograniczone możliwości rozwoju zawodowego; **zbyt niski poziom zaawansowania technologicznego**

			<p>przedsiębiorstw w województwie śląskim.</p>
<p>Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Brak obaw części pracowników sektora górnictwa związanych z zamykaniem zakładów górniczych ze względu na podpisaną umowę społeczną, zabezpieczającą ich interesy pracownicze. • Nowe możliwości rozwoju i podnoszenia kompetencji związane z transformacją energetyczną. • Programy outplacementowe dla pracowników, którzy jeszcze pracują, ale nie mają perspektywy dalszego zatrudnienia. • Lepsze wykorzystanie zasobów wewnętrznych przedsiębiorstw 	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost bezrobocia wywołujący niepokoje społeczne i wykluczenie społeczne. • Brak uwzględnienia zmian technologicznych w planach rozwojowych przedsiębiorstw. • Migracje, powodujące negatywne zmiany w strukturze społecznej, szczególnie małych gmin górniczych. 	<p>Zidentyfikowane luki: w wielu podregionach górniczych rynek pracy jest silnie związany z sektorem wydobywczym, co oznacza, że wiele miejsc pracy zależy od wydobycia surowców mineralnych; z powodu dominacji sektora wydobywczego podregiony te mogą mieć zbyt małą różnorodność miejsc pracy, niewystarczającą mobilność zawodową pracowników; niedostateczne w stosunku do potrzeb inwestycje w szkolenia i rozwój zawodowy, systemy wsparcia rynku pracy mogą być zbyt mało elastyczne w stosunku do szybko</p>

	<p>pozagórniczych, w tym poprawa zarządzania talentami przez przedsiębiorców.</p> <ul style="list-style-type: none">• Dostęp do programów rozwojowych pozwalających na rozwój kompetencji społecznych i cyfrowych u pracowników.• Lepsze wykorzystanie na rynku pracy określonych grup społeczno-demograficznych np. seniorów, migrantów.• Większe zaangażowanie w proces transformacji przedsiębiorców jako podmiotów, które najlepiej znają lokalny rynek.• Wsparcie pozafinansowe w przeszkoleniu pracowników i pobudzaniu rynku poprzez		<p>zmieniających się potrzeb pracowników i pracodawców, co utrudnia adaptację do nowych warunków ekonomicznych; w okresach spadku cen surowców naturalnych lub zmian strukturalnych w sektorze wydobywczym podregiony górnicze mogą cechować wyższe niż zwykle wskaźniki bezrobocia.</p>
--	--	--	---

	<p>zamówienia publiczne na roboty publiczne.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie finansowe i dotacje dla przedsiębiorców. 		
<p>Kompleksowy system wsparcia społecznego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Rozwój nowych rynków i zwiększenie konkurencyjności przedsiębiorstw. • Wdrażanie zasad zrównoważonego rozwoju przez firmy i potrzeba redukcji wpływu na środowisko. • System wsparcia społecznego: instytucjonalny (instytucje rynku pracy, których celem jest aktywizacja zawodowa, instytucje pomocy i integracji społecznej, których celem jest aktywizacja społeczna) i pozainstytucjonalny (organizacje pozarządowe, 	<ul style="list-style-type: none"> • Potrzeba wsparcia psychologicznego dla pracowników sektora wydobywczego w trakcie zmiany miejsca pracy. 	<p>Zidentyfikowane luki: brak dostosowania programów kształcenia do specyfiki podregionów górniczych; konieczne jest pobudzanie postaw i nauczanie przedsiębiorczości od młodych lat; brak współpracy między sektorami, może brakować programów szkoleniowych i edukacyjnych, które pomagają mieszkańcom zdobywać nowe umiejętności i dostosowywać się do zmieniających się potrzeb rynku pracy; potrzeba punktów wsparcia psychologicznego</p>

	<p>wsparcie nieformalne - rodzinne, sąsiedzkie).</p> <ul style="list-style-type: none"> • umowa społeczna, pracownicy sektora wydobywczego mogą skorzystać z programu osłonowego, zabezpieczającego ich sytuację zawodową i materialną, wybierając najbardziej korzystną dla siebie opcję. 		<p>skierowanego do pracowników w trakcie zmiany pracy.</p>
<p>Efektywny społecznie odpowiedzialny system zarządzania transformacją w podregionach górniczych</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Poszukiwanie dialogu i współpracy na poziomie lokalnym, w tym w formie mniej sformalizowanego dialogu autonomicznego. • Większe zaangażowanie różnych grup interesariuszy procesu transformacji. • Rzetelna i transparentna polityka informacyjna ułatwia komunikację i konsens różnych 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak rzetelnej, szerokiej informacji nt. transformacji skierowanej do różnych grup odbiorców, wraz z pokazywaniem dobrych praktyk w obszarze działań transformacyjnych. • Niewystarczający dialog z interesariuszami transformacji społeczno- 	<p>Zidentyfikowane luki: niewystarczający poziom wiedzy i potrzeba systematycznego diagnozowania (badania) procesu transformacji energetycznej i jej konsekwencji społeczno-gospodarczych w województwie śląskim, która jest podstawą do skutecznego i efektywnego zarządzania tym procesem; niewystarczająca</p>

	<p>grup w procesie transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Podniesienie wiedzy, kompetencji społecznych, lepszego dostępu do informacji dotyczącej transformacji dla przedstawicieli organizacji związkowych. • Upowszechnienie wiedzy nt. transformacji poprzez wymianę dobrych praktyk z regionów UE, które zakończyły już proces transformacji energetycznej. • Wysoki stopień zaangażowania samorządu na poziomie regionalnym, cechujący się wzajemnym zaufaniem i bezpośrednim 	<p>gospodarczej prowadzony na poziomie kraju.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Niedostateczne wykorzystanie wszystkich dostępnych narzędzi dialogu społecznego przez interesariuszy, skutkujący brakiem zaangażowania w proces transformacji. • Niewystarczający poziom współpracy między organizacjami pracowniczymi, organizacjami pracodawców i samorządami gospodarczymi a sferą nauki w regionie w kontekście transformacji społeczno-gospodarczej. • Opór społeczny i polityczny wobec zmian transformacyjnych. 	<p>aktywność i partycypacja społeczna interesariuszy procesu transformacji, reprezentujących różne sektory/branże, co uniemożliwia uwzględnienie ich potrzeb i opinii; brak długofalowego podejścia do procesu transformacji; niektóre podejścia do transformacji mogą koncentrować się na gospodarczych aspektach rozwoju, pomijając aspekty społeczne i środowiskowe; w niektórych przypadkach brak może być spójnych mechanizmów monitoringu postępów transformacji, co utrudnia ocenę efektywności działań i kierowanie nimi.</p>
--	---	--	---

	kontaktem w realizacji projektów transformacyjnych.		
--	--	--	--

5. Podsumowanie i rekomendacje

5.1. Ocena szans i zagrożeń - wnioski wynikające z bilansu strategicznego

Transformacja energetyczna zakłada przejście z gospodarki opartej na tradycyjnych paliwach kopalnych w kierunku zrównoważonej, niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym. Dążenie do ekologicznej przemiany regionów węglowych jest nie tylko wyzwaniem, ale również szansą na zbudowanie bardziej zrównoważonej przyszłości. Kluczem do sukcesu będzie koordynacja wysiłków na wszystkich szczeblach, począwszy od organizacji międzynarodowych, poprzez rządy krajowe, aż po lokalne społeczności. Tylko wtedy można będzie osiągnąć cele związane ze sprawiedliwą transformacją, ochroną środowiska i tworzeniem lepszych perspektyw dla przyszłych pokoleń. Jednym z najważniejszych elementów sprawiedliwej transformacji jest odniesienie jej do kwestii kosztów społecznych oraz uwzględnienie potrzeby ochrony pracowników zagrożonych utratą miejsc pracy czy też potrzeby stworzenia alternatywy rozwoju dla firm zależnych od tych sektorów, dla których prowadzone zmiany stwarzają zagrożenie upadku i likwidacji.

Sprawiedliwa transformacja to także szansa dla regionów. Wdrażane mechanizmy sprawiedliwej transformacji mają na celu wsparcie działań na rzecz inwestycji w odnawialne źródła energii oraz kreowanie nowych rynków związanych z zieloną energetyką czy zrównoważonym transportem. To możliwość zwiększania potencjału poszczególnych terenów oraz rozwijania branż, a także szansa na rewitalizację terenów miejskich i przyrodniczych oraz naprawę szkód wyrządzonych w wyniku intensywnej eksploatacji złóż. Proces transformacji energetycznej województwa śląskiego dotyczy zarówno sektora górniczego, jak również innych branż, które są funkcjonalnie powiązane z górnictwem, w tym licznych firm okołogórniczych prowadzących działalność m.in. w zakresie dostaw produktów i usług dla kopalń. Z przeprowadzonych badań i analiz wynika, że w aspekcie planowania i prowadzenia transformacji w województwie śląskim, priorytetem powinno być wykorzystanie potencjału samego regionu, ale również podregionów, czyli kapitału ludzkiego i jego kwalifikacji, innowacji, wdrożeń zielonej energetyki, potencjału terenów przemysłowych oraz rozwoju usług turystycznych, wykorzystujących lokalne zasoby środowiskowe. W wymiarze społecznym głównym zagadnieniem są zagrożenia

wynikające z możliwości utraty pracy w związku z likwidacją kopalń i firm okotógórnicznych oraz związana z tym możliwośc wzrostu bezrobocia i wykluczenia społecznego w regionie. Transformacja to proces długotrwały, do którego należy się przygotować i planować jego przebieg jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górnicznego. Konieczne jest wspieranie pracowników i społeczności lokalnych zależnych od branży górnicznej poprzez tworzenie nowych miejsc pracy np. w sektorach odnawialnych źródeł energii, energooszczędności i nowych technologii, zatrudnienie na nowych stanowiskach (redeployment, re-skilling) czy też wykorzystywanie skutecznych instrumentów wsparcia społecznego. W tym zakresie pomocny może być monitoring zatrudnienia na stanowiskach pracy w kopalniach i innych przedsiębiorstwach, który pozwoli określić liczbę osób niezbędnych do prawidłowego funkcjonowania zakładu w określonym horyzoncie czasowym. Jedną z kwestii, które w pierwszej kolejności powinny być rozwiązane pod kątem procesu sprawiedliwej transformacji, jest oferta szkół branżowych i techników.

Wszelkie działania związane z trwającym procesem transformacji regionu powinny być podstawą dialogu społecznego opartego na „planie komunikacji”, mającego na celu zarówno zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej transformacji, jak również utworzenie platformy dla stałej współpracy w grupach interdyscyplinarnych, łącząc tym samym interesariuszy z różnych grup społecznych, gospodarczych czy też decydentów. Skuteczny dialog społeczny powinien umożliwiać stały dostęp do aktualnej wiedzy na temat zakresu projektów możliwych do sfinansowania, organizację spotkań oraz upowszechnianie i promocję FST w podregionach górnicznych.

Konieczny jest również rozwój nowych branż i przedsiębiorstw, które mogłyby wykorzystać zasoby i możliwości województwa śląskiego, choćby takich jak przemysł chemiczny czy turystyka. Rozwój ten ma duże znaczenie dla stymulacji gospodarki regionu, zwiększania atrakcyjności dla inwestorów, którzy mogą być zainteresowani rozwojem nowych technologii i branż, a tym samym będzie miał wpływ na poprawę konkurencyjności. Odpowiednie wykorzystanie terenów pogórnicznych może poprawić atrakcyjność gospodarczą regionu, pomóc tworzyć nowe miejsca pracy i znacząco przyczynić się do transformacji energetycznej. Ważne jest stworzenie mechanizmu zachęt finansowych i regulacyjnych do inwestowania i tym samym zwiększyć inwestycje na terenach pogórnicznych i poprzemysłowych.

5.2. Rekomendacje kluczowe dla priorytetów sprawiedliwej transformacji dla województwa śląskiego - kierunki działania

Tabela nr 4 przedstawia rekomendacje dla priorytetów (celów operacyjnych) sprawiedliwej transformacji dla województwa śląskiego, określonych w Terytorialnym Planie Sprawiedliwej Transformacji Województwa Śląskiego 2030. Rekomendacje ujęte są w trzech obszarach kluczowych dla procesu transformacji:

- społecznym,
- gospodarczym,
- środowiskowo-przestrzennym.

Tabela 4 Rekomendacje dla celów sprawiedliwej transformacji dla województwa śląskiego

I. SPOŁECZEŃSTWO

Cel	Rekomendacje	Adresat
<p>Zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej transformacji</p>	<p>Upowszechnianie wiedzy nt. procesu transformacji energetycznej w regionie, jej zakresu, skutków społeczno-gospodarczych, wykorzystując do tego celu różne grupy interesariuszy i kanały komunikacji. Prowadzenie działań informacyjnych i edukacyjnych skierowanych do społeczności regionów węglowych, w tym upowszechnienie wiedzy o transformacji poprzez wymianę dobrych praktyk z regionów UE, które zakończyły już proces transformacji energetycznej.</p> <p>Wymagane jest przygotowanie interesariuszy z różnych grup na zmiany związane z procesem transformacji poprzez podnoszenie świadomości, upowszechnienie wiedzy poprzez wymianę dobrych praktyk, poszukiwanie dialogu i współpracy, również na poziomie lokalnym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne takie jak: Powiatowe Urzędy Pracy (instytucje rynku pracy), instytucje pomocy i integracji społecznej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • sektor biznesu, czyli duże oraz MŚP, • samorządy/ izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • instytucje szkolnictwa, w tym wyższego, instytuty B+R, • organizacje związkowe,

		<ul style="list-style-type: none"> • organizacje pozarządowe (NGO).
<p>Zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej transformacji</p>	<p>Prowadzenie dialogu społecznego w celu uzyskania konsensusu i poparcia społecznego dla idei transformacji energetycznej w regionie. Za celowe uznaje się zaangażowanie w dialog przedsiębiorców okołogórnicznych i pozagórnicznych w kontekście ich oczekiwań i problemów, jako podmiotów które najlepiej znają rynek i kierunki zmian.</p> <p>Interesariusze tego procesu i uprawnione strony muszą prowadzić przejrzysty, merytoryczny i regularny dialog społeczny. W tym celu należy doskonalić formy komunikacji i narzędzia dialogu społecznego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne takie jak: Powiatowe Urzędy Pracy (instytucje rynku pracy), • instytucje pomocy i integracji społecznej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy/ izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • instytucje szkolnictwa, w tym wyższego, instytuty B+R, • organizacje związkowe, • organizacje pozarządowe (NGO).

<p>Zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej transformacji</p>	<p>Należy opracować plan/ strategię komunikowania i informowania o procesie transformacji na poziomie regionu z uwzględnieniem najbardziej pożądanych kanałów i form komunikacji na poziomie lokalnym.</p> <p>Wymagane jest wsparcie w postaci inicjowania współpracy w grupach interdyscyplinarnych, wsparcie już istniejących struktur współpracy i wymiany wiedzy, szczególnie na terenach małych gmin miejskich czy wiejskich takich jak: rady sołtysów, koła gospodyń wiejskich itp., dobre praktyki i wymiana wiedzy na temat transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej pomiędzy regionami, wizyty studyjne w miejscach, gdzie zostały zrealizowane projekty dotyczące transformacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • samorządy lokalne i ich jednostki organizacyjne takie jak: Powiatowe Urzędy Pracy (instytucje rynku pracy), instytucje pomocy i integracji społecznej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • sektor biznesu, czyli duże oraz MŚP, • samorządy/ izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • instytucje szkolnictwa, w tym wyższego, instytuty B+R, • organizacje związkowe, • organizacje pozarządowe (NGO).
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Wzmacnianie kompetencji pracowników sektora wydobywczego, które umożliwi efektywne przekwalifikowanie w sytuacji konieczności zmiany miejsca pracy. Wymagane jest wsparcie w budowaniu nowych umiejętności</p>	<p>Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na aktywizację zawodową</p>

i kompetencji zorientowanych na potrzeby gospodarki zeroemisyjnej oraz inteligentnych specjalizacji regionalnych, w tym rozbudowy/zmian oferty szkół branżowych i techników. Niezbędne jest ograniczenie liczby nowych uczniów na kierunkach górniczych, diagnoza potrzeb społeczności lokalnych w obszarze rozwoju działalności nie związanych z górnictwem oraz dostosowanie oferty szkolnictwa do tych potrzeb.

osób młodych w województwie śląskim tj.:

- publiczne służby zatrudnienia (PUP), Ochotnicze Hufce Pracy, agencje zatrudnienia, instytucje szkoleniowe, instytucje dialogu społecznego, instytucje partnerstwa lokalnego.
- instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi,
- Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,
- podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.

<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Organizacja szkoleń i doradztwo zawodowe wspierające proces przekwalifikowywania pracowników branż górniczych i okołogórniczych, w tym wsparcie w zakresie rozwoju umiejętności społecznych w zakresie pokonywania oporów wobec zmian i radzenia sobie ze stresem oraz umiejętności cyfrowych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji osób młodych w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Opracowanie programu identyfikującego przyszłe umiejętności i potencjał przedsiębiorców działających na obszarach transformowanych i włączenie tego programu do systemu edukacji, w tym opracowanie dla obszarów transformowanych metody szacowania szans poszczególnych grup</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji

	<p>pracowniczych na przejście do nowych ról zawodowych i miejsc pracy w perspektywie przyszłych potrzeb kompetencyjnych przedsiębiorców (pracodawców).</p>	<p>pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.:</p> <ul style="list-style-type: none"> instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Opracowanie dla obszarów transformowanych strategii dotyczących rozwoju talentów oraz potrzeb kompetencyjnych i kadrowych lokalnych przedsiębiorstw.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.:

		<p>instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne),</p> <ul style="list-style-type: none"> • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Opracowanie programów płynnego przechodzenia do nowych miejsc pracy, wdrażanych jeszcze na etapie trwania zatrudnienia osób potencjalnie mogących utracić pracę (job-to-job transition).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj. instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne),

		<ul style="list-style-type: none"> • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania</p>	<p>Wykorzystanie już stosowanych i sprawdzonych instrumentów aktywizacji zawodowej np. dofinansowania utworzenia stanowiska pracy oraz programów mentoringowych dla pracodawców.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi,

		<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Wsparcie pracowników branży węglowej w procesie przekwalifikowania oraz atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Opracowanie dla obszarów transformowanych profili zawodowych pracowników, zagrożonych utratą pracy w procesie transformacji energetycznej z uwzględnieniem różnych zawodów i specjalności, w tym niszowych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej,

		<ul style="list-style-type: none"> • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Opracowanie oferty kształcenia dla obszarów transformowanych, związanej z istniejącym i tworzonym potencjałem gospodarczym oraz odpowiadającej na bieżące i perspektywiczne potrzeby lokalnych rynków pracy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		<p>podejmowania działalności gospodarczej.</p>
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Odtworzenie kształcenia zawodowego, odpowiadającego na współczesne wyzwania rynku pracy na obszarach transformowanych oraz uwzględniającego elastyczne i innowacyjne formy nauczania. Odejście w kształceniu od modelu procesowego na rzecz modelu projektowego i od usługi szkoleniowej do szkoleniowo-rozwojowej. Współpraca z przedsiębiorcami - studia dualne, współtworzone i prowadzone z pracodawcami.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty, • instytucje związane ze szkolnictwem oraz świadczące usługi szkoleniowe, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Efektywne może być wykorzystanie międzypokoleniowego transferu wiedzy, mogącym stać się narzędziem ułatwiającym osiągnięcie sukcesu rynkowego, tak w skali lokalnej, jak i regionalnej czy międzynarodowej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty, • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		podejmowania działalności gospodarczej.
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Należy dążyć do zmiany sposobu motywowania pracownika, który posiada certyfikat szkolenia poprzez korzyści finansowe tj. zwiększenie wynagrodzenia, premię.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty, • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		<p>podejmowania działalności gospodarczej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • instytucje otoczenia biznesu (IOB).
<p>Atrakcyjne i efektywne kształcenie oraz podnoszenie kwalifikacji w podregionach górniczych</p>	<p>Opracowanie prognoz dotyczących zapotrzebowania na absolwentów szkół branżowych w odniesieniu do planowanych procesów inwestycyjnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty, • instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące

		<p>wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.</p>
<p>Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych</p>	<p>Budowanie na obszarach transformowanych strategii, dotyczących rozwoju talentów i potrzeb kadrowych z dokładnym wskazaniem, którzy pracownicy są potrzebni, których można przesunąć na inne stanowiska i gdzie mogą być potrzebne nowe talenty.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty • Instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		<p>podejmowania działalności gospodarczej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • instytucje otoczenia biznesu (IOB).
<p>Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych</p>	<p>Opracowanie programów płynnego przechodzenia do nowych miejsc pracy, wdrażanych jeszcze na etapie trwania zatrudnienia osób potencjalnie mogących utracić pracę (job-to-job transition). Konieczne jest określenie potrzeb w zakresie rekwalifikacji, gdzie pomocne mogą okazać się programy outplacementowe dla pracowników, którzy jeszcze pracują, ale nie mają perspektyw dalszego trwałego zatrudnienia.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Wszystkie instytucje, organizacje i firmy, których działalność ma wpływ na skuteczność aktywizacji pracowników branży górniczej w województwie śląskim tj.: instytucje rynku pracy (PUP, WUP i inne), • Ministerstwo Edukacji i Nauki, • Śląskie Kuratorium Oświaty, • Instytucje związane ze szkolnictwem, nauką, usługami szkoleniowymi, • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące

		wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej.
Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych	<p>Wdrożenie programów osłonowych dla pracowników zakładów górniczych i okołogórniczych.</p> <p>Warto zadbać o odpowiednie płace minimalne, tak by zapewnić zaspokojenie potrzeb pracownika oraz jego rodziny w świetle krajowych warunków ekonomicznych i społecznych, przy jednoczesnym zapewnieniu dostępu do zatrudnienia i motywacji do poszukiwania pracy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Aktywów Państwowych, • Narodowa Agencja Bezpieczeństwa Energetycznego NABE (<i>jeśli powstanie</i>), • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • Zakład Ubezpieczeń Społecznych.
Atrakcyjny i efektywny system wsparcia rynku pracy podregionów górniczych	<p>Organizacja i zapewnienie wsparcia w zmianie profilu działalności firm, w dofinansowaniu inwestycji w majątek produkcyjny, dostosowany do nowych obszarów działalności gospodarczej, dofinansowaniu stanowisk pracy w firmach zlokalizowanych na terenach dotkniętych procesem transformacji.</p> <p>Wsparcie finansowe kierowane do firm okołogórniczych powinno być skoncentrowane głównie na dofinansowaniu przebranżowienia działalności,</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Aktywów Państwowych, • Narodowa Agencja Bezpieczeństwa Energetycznego NABE (<i>jeśli powstanie</i>), • Zakład Ubezpieczeń Społecznych,

	<p>zmian w stosowanej technologii, wyposażeniu stanowisk pracy oraz refinansowaniu zatrudnienia pracowników.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Rodziny i Polityki Społecznej, • instytucje rynku pracy: powiatowe urzędy pracy, Wojewódzki Urząd Pracy w Katowicach i inne, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, • instytucje otoczenia biznesu (IOB).
<p>Współpraca międzysektorowa i zaangażowanie społeczne oraz budowanie silnego partnerstwa na rzecz rozwoju regionu</p>	<p>Należy proponować rozwiązania aktywizujące interesariuszy i sprzyjające poszukiwaniu wspólnych interesów m.in. poprzez sieciowanie współpracy. Konieczny jest stały monitoring zmian, prowadzenie badań rynku pracy i zapotrzebowania na konkretne umiejętności, analiza trendów i prognozowanie przyszłych zmian w gospodarce (także w kontekście przewidywania przyszłych umiejętności i potencjału przedsiębiorców).</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), w tym inkubatory przedsiębiorczości, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące

		<p>wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu (IOB) np. agencje rozwoju lokalnego.
<p>Współpraca międzysektorowa i zaangażowanie społeczne oraz budowanie silnego partnerstwa na rzecz rozwoju regionu</p>	<p>Podejmowanie międzysektorowej współpracy pomiędzy pracownikami kopalń i firm okołogórnicznych, władzami lokalnymi i rządowymi oraz społecznością lokalną.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • instytucje otoczenia biznesu (IOB) np. inkubatory przedsiębiorczości, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej,

		<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu (IOB) np. agencje rozwoju lokalnego.
<p>Inwestycje w infrastrukturę społeczną taką jak transport publiczny, edukację, zdrowie i kulturę</p>	<p>Opracowanie planu budowy infrastruktury na rzecz transportu zeroemisyjnego i niezmotoryzowanego oraz rozbudowa infrastruktury transportu zbiorowego celem poprawy komunikacji podregionów górniczych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • organy administracji rządowej, • terenowe organy rządowej administracji ogólnej i specjalnej oraz podporządkowane im urzędy, • władze samorządowe, • organizacje społeczne, gospodarcze i osoby fizyczne, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie

		<p>podejmowania działalności gospodarczej,</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej.
<p>Kompleksowy system wsparcia społecznego aktywizujący mieszkańców podregionów górniczych</p>	<p>Prowadzenie skutecznej komunikacji i polityki informacyjnej, prezentującej pozytywne efekty transformacji energetycznej i społeczno-gospodarczej w podregionach górniczych, co przyczyni się do wzrostu świadomości społecznej mieszkańców podregionów górniczych i zminimalizowania ryzyka wystąpienia konfliktów społecznych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej • samorządy lokalne, • izby gospodarcze.
<p>Efektywny społecznie odpowiedzialny system</p>	<p>Opracowanie otwartej, na bieżąco aktualizowanej bazy wiedzy o potrzebach kompetencyjnych pracodawcy i pracownicy z obszarów transformowanych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki,

<p>zarządzania transformacją w podregionach górniczych</p>	<p>Pomocnym instrumentem łagodzenia skutków społecznych zamykania zakładów górniczych będzie monitoring rynku pracy.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • instytucje otoczenia biznesu (IOB), • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w zakresie podejmowania działalności gospodarczej, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze.
<p>Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<p>Partycypacja społeczności lokalnych i przedsiębiorstw we wdrażaniu projektów wspierających proces transformacji.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • wszystkie instytucje szkolnictwa i nauki oraz rynku pracy,

		<ul style="list-style-type: none"> • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu (IOB), w tym agencje rozwoju lokalnego, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze.
--	--	--

II. GOSPODARKA

Cel	Rekomendacje	Adresat
<p>Innowacyjna gospodarka podregionów górniczych</p>	<p>Tworzenie banków pomysłów i nowych możliwości rozwoju dla obszarów transformowanych takich jak: inwestowanie w nowe sektory i branże, w infrastrukturę, w powstanie nowych miejsc pracy, wykorzystanie lokalnych zasobów, w tym z udziałem społeczności lokalnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • Instytucje otoczenia biznesu, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej,

		<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu np. agencje rozwoju lokalnego, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze.
<p>Zdywersyfikowana oraz zasobo- i energooszczędna gospodarka podregionów górniczych</p>	<p>Konieczność długoterminowego planowania działań adaptacyjnych, jeszcze przed ostatecznym zamknięciem zakładu górniczego. Wykorzystywanie innowacji i nowych technologii na obszarach transformowanych, w tym do procesu wygaszania działalności górniczej oraz zwiększenie udziału czystych technologii w procesach produkcyjnych w celu znaczącej redukcji masy odpadów lub zapobiegania ich powstawaniu.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • instytucje otoczenia biznesu np. inkubatory przedsiębiorczości, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze,

		<ul style="list-style-type: none"> • instytucje otoczenia biznesu np. agencje rozwoju lokalnego, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze.
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	<p>Należy położyć duży nacisk na aktywizację przedsiębiorców poprzez pokazanie możliwości wynikającej ze zmiany profilu działalności, jakie niesie proces transformacji.</p> <p>Należy wprowadzić narzędzia, które w większym stopniu angażowałyby przedsiębiorców w prowadzenie dialogu społecznego na poziomie krajowym, regionalnym i lokalnym.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • instytucje otoczenia biznesu, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze.
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	Wspieranie sektora MŚP, w tym rzemiosła poprzez doradztwo ekspertów.	<ul style="list-style-type: none"> • instytucje szkolnictwa i nauki, • instytucje rynku pracy , • samorządy lokalne,

		<ul style="list-style-type: none"> • izby gospodarcze, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze, • instytucje otoczenia biznesu.
Zbilansowana energetyka rozproszona podregionów górniczych	Zwiększenie produkcji i magazynowania energii ze źródeł odnawialnych rozproszonych.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Aktywów Państwowych, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej.
Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne	Dostosowanie do potrzeb gospodarek obszarów transformowanych regulacji prawnych z zakresu m.in. własności i gospodarowania nieruchomościami, prawa pracy i ochrony środowiska.	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Aktywów Państwowych, • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego,

		<ul style="list-style-type: none"> • Śląski Urząd Wojewódzki, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej.
<p>Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<p>Wykorzystanie terenów przemysłowych na cele rozwojowe regionu oraz planowanie inwestycji z wykorzystaniem zasobów lokalnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • podmioty realizujące projekty konkursowe oferujące wsparcie w podejmowaniu działalności gospodarczej, • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu np. inkubatory przedsiębiorczości, • izby gospodarcze.
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<p>Rozwój i dywersyfikacja zasobo- i energooszczędnej gospodarki podregionów górniczych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej,

		<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • Śląski Urząd Wojewódzki, • izby gospodarcze, • przedsiębiorstwa górnicze i okołogórnicze.
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	Istnieje potrzeba uproszczenia i przyspieszenie procedur, dotyczących m.in. przekazywania terenów pogórniczych gminom czy wprowadzania zmian w planach zagospodarowania przestrzennego.	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • odpowiednie Ministerstwa.
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	<p>Rozwój nowych branż i przedsiębiorstw, które mogą stworzyć nowe miejsca pracy i stymulować gospodarkę regionu wykorzystując przy tym zasoby i możliwości regionu.</p> <p>Tworzenie pomysłów i nowych możliwości rozwoju dla obszarów transformowanych takich jak: inwestowanie w nowe sektory i branże, w infrastrukturę, w powstanie nowych miejsc pracy, wykorzystanie lokalnych zasobów, w tym z udziałem społeczności lokalnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu.
Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych	Zwiększenie atrakcyjności województwa śląskiego dla inwestorów, którzy mogą być zainteresowani rozwojem nowych technologii i branż w regionie.	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu.

<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<p>Stworzenie nowych miejsc pracy w sektorach odnawialnych źródeł energii, energooszczędności i nowych technologii.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • przedsiębiorstwa.
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<p>Wykorzystywanie innowacji i nowych technologii na obszarach transformowanych, w tym do procesu wygaszania działalności górniczej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu, • izby gospodarcze, • SRK.
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych</p>	<p>Należy opracować plan wykorzystania potencjału gospodarczego, infrastrukturalnego i społecznego zakładów górniczych, przeznaczonych do zamknięcia.</p> <p>Plan powinien uwzględniać potencjał i możliwości w podziale na poszczególne zakłady górnicze z uwzględnieniem lokalnej specyfiki społecznej gminy znajdującej się w procesie transformacji</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • przedsiębiorstwa, • izby gospodarcze, • instytucje otoczenia biznesu.
<p>Efektywny system wzmacniający mobilność w podregionach górniczych</p>	<p>Opracowanie planu budowy infrastruktury na rzecz transportu zeroemisyjnego i niezmotoryzowanego.</p> <p>Rozbudowa infrastruktury transportu zbiorowego celem poprawy komunikacji podregionów górniczych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • samorządy lokalne, • Metropolia GZM.

III. ŚRODOWISKOWO – PRZESTRZENNY

Cel	Rekomendacje	Adresat
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych/ Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<p>Uproszczenie i przyspieszenie procedur przekazywania terenów pogórnich gminom. Umożliwienie szybkiego wprowadzania zmian w planach zagospodarowania przestrzennego.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ustawodawca.
<p>Ochrona powietrza i ograniczenie emisji</p>	<p>Stworzenie odpowiednich regulacji prawnych, różnorodnych form wsparcia, w tym instrumentów stymulujących popyt na rozwiązania w obszarze ochrony środowiska, energetyki, w tym energii odnawialnej.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ministerstwo Funduszy i Polityki Regionalnej, • Ministerstwo Aktywów Państwowych, • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego.

<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych/ Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<p>Zwiększenie atrakcyjności województwa śląskiego dla turystów i inwestorów, którzy mogą być zainteresowani rozwojem przyjaznych środowisku technologii i branż.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • instytucje szkolnictwa i nauki, • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu, • izby gospodarcze.
<p>Silna przedsiębiorczość podregionów górniczych/ Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne</p>	<p>Remediacja i rekultywacja terenów pogórnich i przemysłowych, co może prowadzić do stworzenia nowych obszarów zielonych i rekreacyjnych.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • instytucje szkolnictwa i nauki, • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu, • izby gospodarcze.
<p>Zwiększanie świadomości społecznej dotyczącej transformacji / Efektywne wykorzystanie terenów przemysłowych podregionów górniczych na</p>	<p>Zwiększenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców obszarów transformowanych i zintensyfikowanie działań związanych z ochroną środowiska, w szczególności poprzez rekultywację terenów pogórnich i usuwanie zanieczyszczeń.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Urząd Marszałkowski Województwa Śląskiego, • instytucje szkolnictwa i nauki, • przedsiębiorstwa, • instytucje otoczenia biznesu, • izby gospodarcze, • NGO.

cele gospodarcze, środowiskowe i społeczne.		
--	--	--

6. Spis rysunków

RYСУNEK 1 ALOKACJA ŚRODKÓW FST W STOSUNKU DO ALOKACJI WEDŁUG HARMONOGRAMU NABORU	36
--	----

7. Spis tabel

TABELA 1 WSTĘPNE REKOMENDACJE W ODNIESIENIU DO CELÓW TPST STANOWIĄCE WYNIK PRAC ROPT	40
TABELA 2 MATRYCA WYNIKOWA ANALIZY SWOT W KONTEKŚCIE CELÓW OPERACYJNYCH TPST W ODNIESIENIU DO MOCNYCH I SŁABYCH STRON	46
TABELA 3 MATRYCA WYNIKOWA ANALIZY SWOT W KONTEKŚCIE CELÓW OPERACYJNYCH TPST W ODNIESIENIU DO SZANS I ZAGROŻEŃ	64
TABELA 4 REKOMENDACJE DLA CELÓW SPRAWIEDLIWEJ TRANSFORMACJI DLA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO.....	82

8. Załączniki

Załącznik nr 1 Zestawienie kluczowych dokumentów międzynarodowych, w tym europejskich związanych z transformacją.

Załącznik nr 2 Cele transformacji w odniesieniu do potencjałów i wyzwań rozwojowych województwa śląskiego zidentyfikowane w TPST.

Załącznik nr 3 Lista złożonych wniosków przez firmy inne niż MŚP w ramach działania FE SL.

Załącznik nr 4 Wykaz przedsięwzięć priorytetowych finansowanych w ramach Kontraktu Regionalnego.

Załącznik nr 5 Lista projektów w ogłoszonych naborach, w tym zakończonych w odniesieniu do celów TPST.